Ἀριθ. 670 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ ΙΓ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΚΣΤ'. Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 35. 30 Ὀκτωβρίου 1888

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΕΛΓΙΝΕΙΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ

ΥΠΟ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ

(Συνέχεια εἰς προηγούμενον φυλλάδ. 669).

3

Δόκτωρ Χούντ.—Φιρμάνιον.—Ἀρχὴ ἀφαιρέσεως ἀρχαιοτήτων.— Ἔλγιν ἐν Ἀθήναις.— Πόλεμος μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας.—Φωβὲλ πρόξενος Γαλλίας, καὶ Λουζιέρης.— Αἰχμαλωσία Ἔλγιν.— Ἐργασίαι Ἔλγιν καὶ τῶν πρακτόρων του ἐν Ἀθήναις.— Τόποι ἐξ ὧν ἀφῃρέθηταν ἀρχαιότητες· ἀριθμὸς τούτων καὶ εἴδη.— Ὁ Ἔλγιν δικαιολογῶν τὰς πράξεις του.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε τὸ ἑπόμενον ἔτος 1801 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῇ ἐντολῇ τοῦ Ἔλγιν ὁ δόκτωρ Χούντ, ἱερεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγγλικῆς πρεσβείας, ὁ ὁποῖος ἐχρημάτισεν ἐπί τινα χρόνον καὶ γραμματεὺς τοῦ Ἔλγιν, ὅπως ἐπισκοπήσῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἐργασιῶν. Μετὰ τὰς γενομένας δὲ ὑπὸ τούτου προφορικὰς παραστάσεις εἰς τὸν Ἔλγιν, ἐπρομηθεύθη οὗτος νέον φιρμάνιον ἄνευ δυσκολίας, ἀντὶ τοῦ πρότερον οὐχὶ ἀκριβῶς ἐκφραζομένου, πρὸς ἀποφυγὴν πασῶν τῶν ἐν τῷ μέλλοντι παρεξηγήσεων καὶ προφάσεων, ὅπερ ἐδόθη αὐτῷ εἰς ἐπίσημον ἰταλικὴν μετάφρασιν. Ἐν τούτῳ τῷ ἀξιομνημονεύτῳ ἐγγράφῳ ὁ καϊμακάμης, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Μεγάλου Βεζύρου καθιστᾷ γνωστὴν εἰς τὸν Βοεβόδα καὶ τὸν Καδῆ τῶν Ἀθηνῶν τὴν μεγάλην ἀγάπην τῶν Φράγκων πρὸς τὰ βιβλία καὶ τὰ γλυπτὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἰδίᾳ δὲ τὸν ἰδιάζοντα ἔρωτα πρὸς ταῦτα τῶν ἐπισήμων Ἄγγλων, ἐν οἷς καὶ ὁ Λόρδος Ἔλγιν, τοῦ ὁποίου οἱ ἀντιπρόσωποι παραγγέλλει οὐδαμῶς πρέπει νὰ κωλύωνται, ἀλλὰ νὰ δύνανται νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, νὰ στήνωσιν ἰκριώματα, νὰ λαμβάνωσιν ἔκτυπα, νὰ καταμετρῶσι, ν' ἀνασκάπτωσι καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ ἂν θελωσι τεμάχιά τινα (qualche pezzi di pietre) μετ' ἐπιγραφῶν ἢ γλυφῶν ν' ἀφαιρέσωσι νὰ μὴ ἐμποδίζωνται.

Τὸ φιρμάνιον τοῦτο ἀγγλιστὶ συμπεριέλαβεν ὁ Μιχαέλης ἐν τῇ περὶ Παρθενῶνος πραγματείᾳ του (σελ. 355), ἐνταῦθα δὲ παραθέτομεν μετάφρασιν κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου [1])

«Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ τοῦ φιρμανίου ἢ τοῦ ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ καϊμακὰν πασᾶ (ὅστις ἀνεπλήρου τὸν μέγαν βεζύρην παρὰ τῇ Πύλῃ κατὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἀπουσίαν τοῦ, τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς τὸν καδῆν ἢ τὸν ἀρχιδικαστὴν καὶ πρὸς τὸν Βοεβόδαν ἢ τὸν διοικητὴν τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1801.

Μετὰ τὰς συνήθεις εἰσαγωγικὰς φιλοφρονήσεις καὶ τοὺς εἰρηνικοὺς ἀσπασμούς,

Γνωστοποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ὁ εἰλικρινὴς ἡμῶν φίλος, ἡ Α. Ε. λόρδος Ἔλγιν ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλικῆς Αὐλῆς παρὰ τῇ εὐδαίμονι Πύλῃ ἐδήλωσεν ἡμῖν τάδε: Εἶνε γνωστὸν ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν Φραγκικῶν (ἤτοι τῶν χριστιανικῶν) αὐλῶν ἐπιθυμοῦσι διακαῶς ν' ἀναγνώσωσι καὶ νὰ ἐξερευνήσωσι τὰ βιβλία, εἰκόνας ἢ ἀνάγλυφα καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ἰδίᾳ δέ, οἱ ὑπουργοὶ ἢ ἀνώτατοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, φιλόσοφοι, πρόκριτοι καὶ ἄλλοι ἰδιῶται ἐν Ἀγγλίᾳ ἐκτιμῶσιν ἐξαιρέτως τὰς γραφὰς καὶ ἀνάγλυφα, ὅσα ὑπάρχουσι καὶ διασώζονται ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν εἰρημένων Ἑλλήνων καὶ φαίνονται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀλλαχοῦ. Ἔπεμψαν δὲ διὰ τοῦτο κατὰ καιροὺς ἄνδρας ἵνα ἐξερευνήσωσι καὶ ἐξετάσωσι τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, τὰς γραφὰς ἢ τὰ ἀνάγλυφα. Καὶ σοφοί τινες φιλάρχαιοι (Dilettanti) τῆς Ἀγγλικῆς Αὐλῆς ἐπιθυμοῦσι νὰ ἴδωσι τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα καὶ τὰ περίεργα ἀνάγλυφα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων περισωθέντα τείχη, ἅτινα σήμερον ὑπάρχουσιν ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τῆς καλουμένης ἀγορᾶς· ἡ δὲ Α. Ε. ὁ εἰρημένος πρεσβευτὴς παρήγγειλεν εἰς πέντε Ἄγγλους ζωγράφους, διαμένοντας νῦν ἐν Ἀθήναις, νὰ ἐξετάσωσι καὶ νὰ θεωρήσωσι, πρὸς δὲ καὶ νὰ λάβωσιν ἀποτυπώματα τῶν ἀνέ-

1) Τὴν ἐνταῦθα καταχωριζομένην μετάφρασιν ὀφείλομεν εἰς τὴν καλοσύνην φίλου εἰδήμονος τῆς Ἀγγλικῆς.

καθεν ἐκεῖ ὑπαρχόντων ἀναγλύφων. Παρεκάλεσε λοιπὸν ἡμᾶς ρητῶς ὅπως ἐκδοθῇ ἐντεῦθεν ἐπίσημον ἔγγραφον, διατάσσον ἵνα ἐφ' ὅσον χρόνον οἱ εἰρημένοι ζωγράφοι ἀπασχολοῦνται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις εἶνε ὁ τόπος τῆς ἐργασίας των, ἢ πηγνύουσι ἰκρία πέριξ τοῦ ἀρχαίου ἐκεῖ ναοῦ τῶν εἰδώλων, ἢ ἀποτυποῦσιν ἀνάγλυφα καὶ ὁρατὰ καλλιτεχνήματα ἐκ γύψου, ἢ μετροῦσι τὰ λείψανα ἄλλων ἀρχαίων ἐκεῖ κατεστραμμένων κτιρίων ἢ ἀνασκάπτουσιν ὅπου νομίζουσιν ἀναγκαῖον τὰ θεμέλια ὅπως ἀνακαλύψωσιν ἐπιγραφὰς κεκαλυμμένας τυχὸν ὑπὸ τῶν χωμάτων, μὴ διακοπῇ ἡ ἐργασία αὐτῶν μηδὲ παρεμβληθῇ πρόσκομμά τι ὑπὸ τοῦ δισδάρη (διοικητοῦ τῆς Ἀκροπόλεως) ἢ ἄλλου τινός, μηδὲ παρεμποδίσῃ τις τὰ ἰκρία ἢ τὰ ἐργαλεῖα, ὧν ἐνδέχεται νὰ λάβωσι χρείαν ἐν ταῖς ἐργασίαις των καὶ *μηδὲ παρακωλύσῃ τις αὐτοὺς ἐὰν θελήσωσι νὰ ἀπαγάγωσι λίθους ἔχοντας ἀρχαίας ἐπιγραφὰς ἢ ἀνάγλυφα.*

Διὰ τοῦτο γράφομεν εἰς ὑμᾶς τὸ ἔγγραφον τοῦτο καὶ ἀποστέλλομεν αὐτὸ διὰ τοῦ κ. Φιλίππου Χοῦντ (Hunt), εὐγενοῦς Ἄγγλου, γραμματέως τοῦ εἰρημένου πρεσβευτοῦ, ἵνα εὐθὺς καταλάβητε τὰ ἐν αὐτῷ, ὅτι δηλαδὴ εἶνε ρητὴ ἐπιθυμία καὶ ὑποχρέωσις τῆς Ὑψηλῆς ταύτης ἡμῶν Αὐλῆς, τῆς δι' ὅλων τῶν μεγίστων ἀρετῶν κεκοσμημένης, νὰ δεχθῆτε εὐμενῶς τοιαύτην αἴτησιν, οἷα ἡ μνημονευθεῖσα συμφώνως πρὸς τὴν φιλίαν, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν συμμαχίαν καὶ τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις τὰς ἀνέκαθεν ὑφισταμένας μεταξὺ τῆς Ὑψηλῆς καὶ αἰωνίου Ὀθωμανικῆς Αὐλῆς καὶ τῆς Ἀγγλικῆς, καὶ αἵτινες παρ' ἀμφοτέραις ταῖς αὐλαῖς ταύταις προφανῶς ἐπιτείνονται, ἰδίᾳ δὲ καθόσον οὐδεμία προσγίνεται βλάβη εἰς τὰ εἰρημένα ἀνάγλυφα, καὶ τὸ οἰκοδόμημα οὕτως ἐξεταζόμενα, ἐξερευνώμενα καὶ εἰκονογραφούμενα. Διὸ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τῆς φιλοξενίας, καὶ τὴν προσήκουσαν ὑποδοχὴν τῶν εἰρημένων καλλιτεχνῶν κατὰ τὴν ἐπείγουσαν αἴτησιν τοῦ μνημονευθέντος πρεσβευτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἀνελάβομεν ἡμεῖς νὰ προνοήσωμεν ὅπως μὴ εὕρωσιν ἐμπόδια εἴτε περιπατοῦντες, εἴτε ἐξετάζοντες καὶ θεωροῦντες τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὸ οἰκοδόμημα, ὧν ἐπιθυμοῦσι τυχὸν νὰ λάβωσιν ἀποτυπώματα ἢ σκιαγραφήματα, εἴτε πηγνύοντες ἰκρία καὶ μεταχειριζόμενοι ἐν ταῖς ἐργασίαις των διάφορα ἐργαλεῖα, παραγγέλλομεν ἵνα ἅμα τῇ λήψει τῆς ἐπιστολῆς ταύτης σπεύσητε νὰ συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς αἰτήσεις τοῦ εἰρημένου πρεσβευτοῦ ἐφ' ὅσον χρόνον οἱ μνημονευθέντες πέντε καλλιτέχναι ἐν Ἀθήναις διαμένοντες θ' ἀσχολῶνται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς εἰρημένης Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις εἶνε ὁ τόπος τῆς ἐργασίας των ἢ θὰ πηγνύωσι ἰκρία περὶ τὸν ἀρχαῖον ναὸν τῶν εἰδώλων ἢ θὰ λαμβάνωσιν ἀποτυπώματα ἐκ γύψου τῶν εἰρημένων κοσμημάτων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἐρατῶν ἀναγλύφων, ἢ θ' ἀνασκάπτωσιν ὅπου νομίζουσιν ἀναγκαῖον τὰ θεμέλια πρὸς εὕρεσιν ἐπιγραφῶν εἰς τὰ χώματα, καὶ νὰ μὴ πάθωσί τι ὑπὸ τοῦ εἰρημένου δισδάρη (διοικητοῦ τῆς Ἀκροπόλεως) μηδὲ παρ' ἄλλου τινός, μηδὲ ὑφ' ὑμῶν, πρὸς οὓς ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, καὶ νὰ μὴ βλάψῃ τις τὰ ἰκρία καὶ τὰ ἐργαλεῖα *των μηδὲ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτοὺς νὰ λάβωσιν οἱονδήποτε λίθον φέροντα ἐπιγραφὴν ἢ ἀνάγλυφον.* Συμμορφώθητε καὶ ἐνεργήσατε κατὰ τὰ εἰρημένα.»

(Ὑπογεγραμ. μετὰ σφραγ.δος)

Σεγὲδ Ἀβδουλὰχ καϊμακάμης.

Σημ. Αἱ λέξεις αἱ δὶς ἀπαντῶσαι «οἱονδήποτε λίθον» ἔχουσιν Ἰταλιστὶ qualche pezzi di pietre.

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς εὐνοϊκῆς ταύτης νέας διαταγῆς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας αὖθις ὁ Χούντ, ἴσως δὲ καὶ ὁ Ἔλγιν μετ' αὐτοῦ, (δὲν γνωρίζομεν καλῶς τοῦτο), κομίζων ταύτην καὶ δῶρα διάφορα ἐξ Ἀγγλίας εἰς τὸν Βοεβόδα, καὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ καταβιβάσῃ τὴν ὡραιοτέραν καὶ μᾶλλον καλῶς διατηρουμένην μετόπην, ἑρμηνεύων τὸ φερμάνιον ὡς αὐτὸς ἤθελε. Λαβὼν δὲ τὴν ἄδειαν ἀπέσπασε καὶ μετεκόμισεν εἰς τὸ πλοῖον. Τοῦτο ἐγένετο κατόπιν κανών. Ὁ Ἔλγιν δ' ἐγνώρισεν ὅτι ὁ μόνος τρόπος ὅπως ἔχῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ Βοεβόδα ἦτο ἡ δωροδοκία, τὴν τῶν Ἀθηναίων δὲ κατοίκων ἡ ἀπασχόλησις τούτων εἰς τὴν ἐργασίαν ἐξ ἧς ὠφελοῦντο. Μετεχειρίζετο δὲ ὁ Λουζιέρης καὶ τριακοσίους καὶ τετρακοσίους πολλάκις ἐργάτας, μικρὸν βεβαίως μεριμνῶντας περὶ τῶν ἀρχαίων ἐρειπίων[1]).

Οὕτως ἀρξάμενον τὸ ἔργον τῆς συλήσεως τῶν ἀρχαίων μνημείων, καθ' ἑκάστην ἐτελεῖτο κατὰ μείζονας διαστάσεις. Τὰ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ἐτίθεντο ἐν κιβωτίοις καλῶς τετυλιγμένα καὶ ἐφυλάσσοντο μέρος μὲν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Λουζιέρη, μέρος δ' ἐν ἀποθήκαις, μετακομιζόμενα εἰς Πειραιᾶ δι' ἀθλίας ὁδοῦ μετὰ πολλῶν δυσκολιῶν, ὅπου ἐπεβιβάζοντο εἰς πλοῖα, τυχούσης εὐκαιρίας.

Ὁ Ἔλγιν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἅπαξ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀνάκλησιν ἐκ τῆς θέσεώς του τῷ 1803 φαίνεται ὅτι ἦλθεν αὖθις ἵνα διευθετήσῃ τὰ τῆς διατηρήσεως ἢ μὴ τῶν τεχνιτῶν, οὓς φαίνεται ὅτι ἀπέλυσε διατηρήσας μόνον ἐν Ἀθήναις τὸν Λουζιέρην ὅπως φροντίζῃ περὶ αὐξήσεως τῆς συλλογῆς καὶ μεταφορᾶς αὐτῆς εἰς Ἀγγλίαν. Ἀφήρεσε δὲ οὗτος καὶ ἕτερα ἀνάγλυφα ἐκ τοῦ ἀετώματος τοῦ Παρθενῶνος κατόπιν, ἐργαζόμενος ἀνενόχλητος ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου πρεσβευτοῦ, καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις προξένου Σπ. Λογοθέτη.

Τὰς ἐργασίας τοῦ Λουζιέρη διεκώλυσεν ἐπὶ βραχὺ ὁ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας τῷ 1803 ἐπισυμβὰς πόλεμος, ὅστις καὶ ἐν Ἀθήναις ἐν σμικρῷ ἐξήγειρε φυλετικὰ πάθη μεταξὺ τῶν ἐνταῦθα Ἄγγλων καὶ Γάλλων, καὶ ἀντεγκλήσεις καὶ ῥαδιουργίας, καθ' ἃς ὁ Λουζιέρης δὲν ἦτο ἐλεύθερος εἰς τὰς ἐργασίας του, ῥαδιουργούμενος εἰς τὰς τοπικὰς ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις Γάλλων. Τοσοῦτος δὲ ἦτο ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐν Ἀθήναις τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν συμφερόντων ὡς πρὸς τὰς ἀρχαιότητας, ὥστε ὅταν ὁ Σατωβριὰν ἦλθε τῷ 1806 ἐνταῦθα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἰδῇ τὸν Λουζιέρην, διότι, ὡς γράφει, ἕνεκα τοῦ ὑφισταμένου τότε μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πολέμου ὁ Φωβὲλ ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν συστήσῃ εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βύρων (1809) περιγράφει τὰς μεταξὺ Φωβὲλ καὶ Λουζιέρη ἔριδας· διηγεῖται μέγιστα ἐν ἄλλοις ὅτι ὅτε ἦτο ἐν Ἀθήναις, μεταξὺ Λουζιέρη καὶ Φωβέλ, ὅστις ἐπεθύμει νὰ σώσῃ τὰς ἀρχαιότητας διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κυβέρνησιν, ὑφίστατο σφοδρὰ ἔρις ἕνεκα μιᾶς ἁμάξης, ἥτις ἐχρησίμευε πρὸς μεταφορὰν τῶν ἀγαλμάτων, ἧς ὁ Φωβὲλ ἔκρυψεν ἕνα τῶν τροχῶν, (ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν, προσθέτει ὁ Βύρων, νὰ ἐθραύοντο καὶ οἱ δύο), ὁ δὲ Λουζιέρης παρεπονέθη εἰς τὸν Βοεβόδα. Ὁ Βύρων ἔτι ὀνομάζει τὸν Λουζιέρην πράκτορα τῆς καταστροφῆς καὶ ὄργανον τέλειον τῆς ἁρπαγῆς, οὗ καλλίτερον δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ ὁ Ἔλγιν. Ἀμφοτέρους δὲ Φωβὲλ καὶ Λουζιέρην ἀποκαλεῖ δημαγωγοὺς τῆς ἡμέρας, ἐρίζοντας ἀδιαλείπτως, καὶ μόνον συμφωνοῦντας εἰς την γνώμην ὅτι ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἐστερημένος πάσης ἀρετῆς. «Φεῦ ὁποῖος ἐξευτελισμός, ἀνακράζει, ὅταν δύο ζωγράφοι ἐρίζωσι περὶ τοῦ προνομίου τῆς ἀπογυμνώσεως τοῦ Παρθενῶνος!»

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ὅτε ὁ Ἔλγιν τῷ 1803 κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πόλεμον, μὴ ὢν πλέον πρεσβευτής, συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ καταγγελίαν ἐξ Ἀθηνῶν καὶ φυλακίζεται ἐν Μελοδούνῳ[1]· διετέλεσε δ' ἐν τῇ φυλακῇ μέχρι τοῦ 1806. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Λουζιέρης εἰργάζετο ἐν Ἀθήναις ἔχων ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ συζύγου τοῦ Ἔλγιν· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν ἔκαμε σπουδαίας ἀποστολὰς ἀρχαιοτήτων.

Θὰ ἦτο μακρὸς ὁ λόγος, καὶ ἀνιαρὰ ἡ διήγησις διὰ τοὺς μὴ ἀρχαιολογοῦντας, ἂν κατεγράφομεν ἐνταῦθα μίαν πρὸς μίαν τὰς ὑπὸ τοῦ Ἔλγιν καὶ τῶν πρακτόρων αὐτοῦ ἀφαιρεθείσας ἀρχαιότητας, καὶ τοὺς τόπους ἐξ ὧν ἀφῃρέθησαν καὶ τὸν χρόνον, ὅπου οὗτος εἶνε γνωστός. Ὡς πρὸς τὸν Παρθενῶνα δὲ παραπέμπομεν εἰς τὸ περὶ τούτου σύγγραμμα τοῦ Ἀδόλφου Μιχαέλη Der Parthenon von Ad. Michaelis 1871, ἔνθα εἶνε καταγεγραμμένη καὶ ἡ περὶ τῶν Ἐλγινείων μαρμάρων βιβλιογραφία. Θὰ ἦτο δ' εὐχῆς ἔργον ἂν ἐγράφετό ποτε εἰς τὸ μέλλον παρά τινος φιλαρχαίου ἱστορία τῶν τυχῶν καὶ τῶν περιπετειῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, τῶν κατακειμένων εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, ὅπως μάθωμεν τέλος ποῦ εὑρίσκονται οἱ θεοὶ τῆς Ἑλλάδος, τὰ τεμάχια τῶν ναῶν της, αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς ἱστορίας της, οἱ στέφανοι τῆς δόξης της, ἅτινα ἐγένοντο ἐπὶ αἰῶνας ὅλους, καὶ γίνονται ἔτι, ἀντικείμενα ἁρπαγῆς καὶ ἐμπορίου παντὸς Εὐρωπαίου, μὴ ἐξαιρουμένων μηδ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, δούλων τε καὶ ἐλευθέρων.

Ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν στερούμεθα Ἑλληνικῶν πηγῶν περιγραφικῶν τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς τοῦ Ἔλγιν καὶ τῶν πρακτόρων αὐτοῦ. Ὁ Ἔλγιν εἶχε τηρήσει ἡμερολόγιον τῶν ἔργασιῶν του, καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ Λουζιέρη, ὅτε οὗτος εἰργάζετο μόνος ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1803 μέχρι τοῦ 1814, ἐξ 90 σελίδων, ἀλλὰ μένει καὶ θὰ μείνῃ βεβαίως ἀνέκδοτον ἐν τοῖς οἰκογενειακοῖς ἐγγράφοις.

Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν του ὁ Ἔλγιν καὶ οἱ τεχνῖται αὐτοῦ ἀπεικόνισαν τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα, παρέλαβον γύψινα ἐκμαγεῖα ἀνέσκαψαν τάφους εἰς διάφορα μέρη τῶν Ἀθηνῶν, καὶ συνεκόμισαν ἁρπάσαντες ἢ ἀγοράσαντες ἀρχαιότητας ἐξ Ἀθηνῶν, ἐξ Ἐλευσῖνος, ἐκ Δαφνίου, ἐξ Αἰγίνης, ἐκ Νεμέας, ἐκ Μυκηνῶν, ἐκ Τίρινθος καὶ ἄλλων μερῶν, κατέρριψαν δ' ἐκ τοῦ Παρθενῶνος τὰ ἀγάλματα τοῦ ἀετώματος, τὰ ἀνάγλυφα τῶν μετοπῶν, καταστρέψαντες τὸ ὅλον οἰκοδόμημα διὰ τρόπου ἀπειροκάλου καὶ βαρβαρικοῦ. Ἔλαβον δὲ καὶ τοπογραφικὰ σχέδια τῶν Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, τῶν μακρῶν τειχῶν καὶ ἄλλων μερῶν.

Ὁ Βαρθόλδυ, ὁ κατὰ τὰ ἔτη 1803 καὶ 1804 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα, γράφει ὅτι εἶδεν ὀγκόλιθον ἐκ τῆς Πνυκὸς ἕτοιμον πρὸς μεταφορὰν εἰς Ἀγγλίαν, καὶ προωρισμένον ὑπὸ τῆς πενθερᾶς τοῦ Ἔλγιν Καρλότας Ἀμιλτων Νίσβετ εἰς διακόσμησιν μιᾶς τῶν ἑστιῶν τῆς οἰκίας της!

Πάντα τὰ ἀρχαῖα ταῦτα ἔργα ὁ Ἔλγιν ἐνόσῳ ἦτο ἐν Ἀθήναις καὶ κατόπιν οἱ πράκτορες αὐτοῦ ἔπεμπον εἰς Ἀγγλίαν ἐκ διαλειμμάτων. Δὲν γνωρίζομεν δὲ διὰ τίνος ἐθνικότητος πλοίων,

---

1) Ὁ Chateaubriand γράφει ὅτι μόνον Τοῦρκοι εἰργάζοντο.

1) Πόλις τῆς Γαλλίας τοῦ Νομοῦ Σηκουάνα καὶ Μάρνης, ἀπέχουσα τῶν Παρισίων ΜΑ 36 χιλιόμετρα. Γαλλιστὶ Melun, λατινιστὶ Melodunum.

ἀλλ' ἐκ τινος σημειώσεως τοῦ Βύρωνος μανθάνομεν ὅτι τῷ 1809 3 Ἰανουαρίου ὑπῆρχεν ἐν Πειραιεῖ πλοῖον Ὑδραϊκὸν προωρισμένον εἰς φορτίον ἀρχαιοτήτων. Ἴσως δὲ τοῦτο ἦτο ἐξαίρεσις, καὶ ἐπρόκειτο περὶ ταξειδίου μέχρι Μάλτας. Ἐρωτήσας δι' ἐπιστολῆς μου ἀξιόπιστον γηραιὸν ναυτικὸν ἐκ Σπετσῶν ἂν ἤκουσέ ποτε παρὰ τοῦ πατρός του ἢ ἐκ παραδόσεως ὅτι πλοῖα Σπετσιωτικὰ ἢ Ὑδραϊκὰ ἐναυλώθησαν πρὸς μεταφορὰν ἀρχαιοτήτων ἐκ Πειραιῶς ἔλαβον τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν. «Κατὰ τὰ ἔτη 1802 ἕως 1811 σᾶς λέγω μετὰ βεβαιότητος ὅτι οὐδέποτε τοιοῦτος ναῦλος ἔλαβε χώραν εἰς τὰς νήσους Σπέτσας καὶ Ὕδραν, οὔτε ἄλλος ἐπ' ἄλλων εἰδῶν, διότι τότε ὑπάρχοντος τοῦ γενικοῦ πολέμου ἐν Εὐρώπῃ ἐκ τοῦ Ναπολέοντος τὰ πλοῖα τῶν νήσων τούτων, ἐφωδιασμένα μὲ τὰ ἀπαιτούμενα χρηματικὰ κεφάλαια, διέπλεον ἀκαταπαύστως τὴν Συρίαν, τοὺς λιμένας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Θρᾴκης, τῆς Μακεδονίας, τὰ παράλια τῆς Προποντίδος μέχρι Κωνσταντινουπόλεως μεταφέροντα σιτηρά, ἅτινα διὰ μεγίστων κινδύνων ἐπώλουν εἰς μυθώδη κέρδη περιπλέοντα τὴν Ἱσπανίαν, καὶ ἔξω τῶν Γαδείρων εἰς Πορτογαλλίαν καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδον εἰς ἁπλᾶ καὶ μικρὰ ναυλώματα.»

Ὁ Ἔλγιν ἴσως ἀπὸ σκοποῦ ἀπέκτησεν ἰδιόκτητον πλοῖον ἐνωρὶς πρὸς μεταφορὰν ἀρχαιοτήτων, καλούμενον Μέντορα, ὃν δ' ἐκ τοῦ εἴδους τῶν καλουμένων μπεργαντί, ὅπερ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καὶ ἐναυάγησε πλῆρες ἀρχαιοτήτων περὶ τὰ Κύθηρα.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἔλγιν κατήρτισε πολύτιμον συλλογὴν ἀγαλμάτων, ἀναγλύφων, στηλῶν, ἀγγείων, κιονοκράνων, ἐπιγραφῶν, κτερισμάτων τάφων, διαφόρων ἀπεικονισμάτων, δακτυλιολίθων, νομισμάτων, βάθρων θεάτρων τορευμάτων, ὑδριῶν, ἡλιακῶν ὡρολογίων καὶ ἄλλων ποικίλων καὶ πολυαρίθμων μικροτέρων ἀντικειμένων τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς τέχνης. Ἠγόρασε δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαιότητας καὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔτι τοῦ φρέατος, τοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ Λογοθέτη ὑπάρχοντος, παρέλαβεν ἀνάγλυφον εἰκονίζον Βάκχην. Εἶχε δὲ παραλάβει καὶ ἄλλας ἀρχαιότητας ἐξ ἄλλων μερῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ δὴ τὴν ἐν Δαρδανελλίοις ἐπιγραφήν, τὴν βουστροφηδὸν γεγραμμένην ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου Σιγείου (Γενὶ Ἰσσὰρ ἢ Γκιαούρ-Κιοί) ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν φιλοφροσύνης τοῦ Καπετὰν Πασᾶ, ἣν ματαίως ἄλλοτε ἐξελιπάρησαν πρεσβευταὶ ἄλλων δυνάμεων, καὶ ἰδίως ὁ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Παρέλαβε δὲ ταύτην ἐξ αὐλῆς ἐκκλησίας, ὅπου οἱ πυρέσσοντες τῶν πέριξ οἰκούντων ἐρχόμενοι ἐκάθηντο ἐπ' αὐτῆς, θεωροῦντες ὡς ἐνέχουσαν ἰαματικὴν δύναμιν· ἐκ τούτου δὲ εἶχε καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ φθαρῆ [1]).

Ἀλλ' ἐκεῖνο δι' ὃ κατεκρίθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του πικρῶς εἶνε ἡ σύλησις καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ἀπέσπα τὰ ἀνάγλυφα ἐκ τῆς ζωοφόρου καὶ τῶν μετοπῶν. Παρέλαβε δὲ κατὰ τὸν κατάλογον τοῦ Βισκόντη ἐκ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τῶν Προπυλαίων καὶ τῆς λοιπῆς Ἀκροπόλεως ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα 77, διάφορα τεμάχια 7, ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης 4, ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου 18 ἐν οἷς καὶ μίαν Καρυάτιδα. Ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ Βάκχου 4, ἐν οἷς καὶ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Βάκχου. Διάφορα τεμάχια ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Κεφαλὰς μεμονωμένας 13, ἰδιαίτερα μεμονωμένα γλυπτικὰ ἔργα 34, ὑδρίας μαρμαρίνας καὶ χαλκίνας 14, βωμοὺς 8, ἐπιτυμβίους λίθους 13, ἐπιγραφὰς 66 καὶ ἄλλα τινά, τὸ ὅλον 253 τεμάχια παραλειπομένων ἀπείρων ἄλλων μικρῶν ἀντικειμένων ἀρχαιολογικῶν ἀγγείων, κτερισμάτων τάφων κτλ.

Ὁ Ἔλγιν ὡς δικαιολογίαν αὐτοῦ προέτεινεν ὅτι πάντα ταῦτα τὰ ἀρχαῖα ἀντικείμενα ἠπειλοῦντο ὑπὸ καταστροφῆς ἢ καὶ μόνον ἀφαιρέσεως, μελλούσης νὰ ἐπέλθῃ ὑπό τε τῶν Τούρκων καὶ τῶν Εὐρωπαίων καὶ δὴ τῶν Γάλλων, καὶ ὅτι αὐτὸς συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ σώσῃ ὑπὲρ τοῦ πολιτισμοῦ τὰ κειμήλια ἐκεῖνα τῆς τέχνης τῶν ἀρχαίων. Πολλάκις δ' ἐπανέλαβε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ὑπερασπιζόμενοι αὐτὸν ὅτι ὁ Σοαζὲλ Γκουφιὲ πρῶτος κατέρριψε μετόπην μετὰ τὸν Μοροζίνην ἐκ τοῦ Παρθενῶνος, προβάλλων τοῦτο ὡς μαρτύριον περὶ τοῦ τί ἤθελε συμβῇ εἰς τὸ μέλλον ἐν τῇ πυρετώδει ἀμίλλῃ τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων πρὸς συλλογὴν ἀρχαιοτήτων. Ἐν πεποιθήσει δὲ τοιαῦτα πρεσβεύων ἀνέγραψε τὸ ὄνομά του καὶ τὸ τῆς γυναικός του ἐφ' ἑνὸς τῶν κιόνων τοῦ Παρθενῶνος.

(Ἕπεται συνέχεια).

Ο ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ

Μυθιστορία Ἰουλίου Κλαρετῆ.—Μετάφρασις Χ. Α.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον)

Ἡ ἄγνωστος ἐφάνη μαντεύσασα τὸν λογισμόν του ἐκ τοῦ βλέμματος τοῦ πρὸ ὀλίγου μὲν ἀγρίου, νῦν δὲ ἐκπλήκτου στρατιωτικοῦ· ἐνῷ δὲ ὁ Σαβουρὼ ἀνεζήτει εἰς τὸ χαρτοφυλάκιόν του τὸ ἐπισκεπτήριόν του διὰ νὰ ἐγχειρίσῃ αὐτὸ πρὸς τὸν Βερδιέ:

—Εἶμαι ἡ κόμησσα δὲ Μομβρέν, εἶπε, τονίζουσα τὰς λέξεις μίαν πρὸς μίαν, ἡ σύζυγος τοῦ κόμητος Ροβέρτου δὲ Μομβρέν... τὸν ὁποῖον ἡ δεσποινὶς Βερδιὲ γνωρίζει πολὺ καλά ... νομίζω.

Ὁ ταγματάρχης τόσον μικρὰν εἶχε τὴν ἔμφυτον συναίσθησιν τοῦ κακοῦ, ὥστε δὲν ἐμάντευσεν ἀμέσως τίνας ὑπαινιγμοὺς περιεῖχον αἱ ὀλίγαι ἐκεῖναι λέξεις τῆς Ἕλλεν Μόργαν. Ἐχαιρέτισεν ἀκουσίως καὶ μόνον ὅτε εὑρέθη εἰς τὴν φλιὰν τῆς θύρας, εἰς τὴν ὁδόν, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἡ ἀνάμνησις τῶν λόγων καὶ τοῦ ψυχροῦ μειδιάματος τῆς γυναικὸς ἐκείνης· συνησθάνθη τὴν ἐξ αὐτῶν ὀδύνην.

— Τὶ ἀνόητος! εἶπε· δὲν ἐκατάλαβα!.. Ὤ, ἡ ἀθλία!.. Εἶνε καὶ αὐτὴ ἀνταξία τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων!.. Νὰ πάρῃ ἡ ὀργή!

Ἠθέλησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ τυπογραφεῖον, ἀλλ' ὁ Δυκᾶς, ὅστις τὸν ἠκολούθει, τὸν ἀνεχαίτισε τὴν φορὰν ταύτην. Τὸν καθικέτευεν, τὸν παρεκίνει νὰ σκεφθῇ λογικῶς. Ἐλάτε τώρα! Ὁ ταγματάρχης ἐξήρχετο μὲ τὴν ὑποχρέωσιν μιᾶς μονομαχίας· θὰ ἔδιδεν ἀναμφιβόλως ἕνα καλὸν μάθημα εἰς τὸν Ρεβίλ· δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμῇ τι κάλλιον. Βέβαια! Ἀλλ' ὁ Βερδιὲ ἀκράτητος ἤθελε νὰ ἐξοντώσῃ ὅλους ἐκείνους τοὺς φαύλους, τὸν Γκαρούς μετὰ τὸν Ρεβίλ καὶ αὐτὴν ἐκείνην τὴν γυναῖκα ἐπίσης μετὰ τὸν Γκαρούς.

— Ἡ κόμησσα δὲ Μομβρέν!.. Μὰ εἶνε τάχα ἀλήθεια ὅτι εἶνε κόμησσα;.. Καὶ ποῦ τὸ ξεύρω ἐγώ;.. Μὲ τί δικαίωμα ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς ἐντίμου νέας;

Συνησθάνετο ὅτι τὸν περιεκύκλου ἀχρειότης καὶ φαυλότης. Ἀλλὰ διέφευγεν αὐτοὺς διὰ μιᾶς, ἐξαίφνης, μὴ ὢν πλέον ὑποψήφιος!...

—Θὰ εὕρουν ἄλλους ἀρκετὰ μαλακοὺς διὰ νὰ δέχωνται αὐτὰ τὰ λακτίσματα χωρὶς νὰ ὁμιλοῦν. Ἐγὼ ἐτελείωσα!.. Πάει!..

Καὶ σταματῶν εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Σαίντ-Ἀσπαὶ ἔμπροσθεν προγράμματος τοιχοκολλημένου, φέροντος μεγάλοις γράμμασι τὸ ὄνομά του: ΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΒΕΡΔΙΕ ΥΠΟΨΗΦΙΟΣ:

— Ἠμποροῦν ν' ἀφαιρέσουν καὶ νὰ τὰ σχίσουν αὐτά!.. προσέθηκεν. Ὁ ταγματάρχης παρῃτήθη! Ἄ, τοὺς ἀχρείους!...

Καὶ ἐπορεύετο μηχανικῶς πρὸς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, θέλων νὰ ἴδῃ τὸν ἀτυχῆ, ὅστις ἐτραυματίσθη χάριν αὐτοῦ, ὁ δὲ Δυκᾶς ἐβάδιζε πλησίον του, προσπαθῶν ἐξ ἀβροφροσύνης νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἐκ τῆς παραιτήσεως, ἀλλὰ χαίρων ἐνδομύχως καὶ ἀγαλλόμενος διὰ τὴν ὀργήν του, ἥτις κατέλειπεν αὐτῷ ἐλευθέραν τὴν θέσιν.

Ἀφοῦ ὁ Βερδιὲ παρῃτεῖτο τοῦ ἀγῶνος, τίνα θὰ ἐξέλεγον τόσον γρήγορα ὅπως καταπολεμήσῃ τὸν Γκαρούς; Τὸν Ζαβουγιέ, τὸν χονδρὸν Ζαβουγιέ; Ἀλλ' ἡ κυρία Ἐρβλαὶ ποσῶς δὲν τὸν ἤθελεν, ὁ δὲ Σαρβέ, ἀπεδείχετο μόνον ὅτι ἤρεσκεν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκλεκτόρισαν.

— Δὲν εἶσθε εὔκαμπτος, ἔλεγεν ὁ Δυκᾶς πρὸς τὸν ταγματάρχην, εἶσθε πολὺ παράφορος... πολὺ εὔπιστος... πολύ...

— Εἰπέτε ἁπλῶς ὅτι εἶμαι μόνον πολὺ τίμιος!

— Ναί! πολὺ ἁπλοῦς! ἔλεγεν καθ' ἑαυτὸν ὁ Αἰμίλιος.

Ἀνεζήτει ἀπό τινων στιγμῶν πρόφασιν διὰ ν' ἀφήσῃ τὸν Βερδιὲ μόνον. Ἐπείγετο ἀπὸ τοῦδε νὰ χαράξῃ τὸν δρόμον του, ἂν πραγματικῶς—καὶ δὲν ὑπῆρχε λόγος ὅπως ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ στρατιωτικοῦ—ὁ ταγματάρχης εἶχε παραιτηθῆ. Ἀφῆκε τὸν Βερδιὲ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὸ νοσοκομεῖον, διότι ἐπὶ τέλους αὐτὸς καμμίαν ὑποχρέωσιν δὲν εἶχε ν' ἀσχοληθῇ περὶ τοῦ τραυματισθέντος τὴν προτεραίαν, καὶ ἐν τάχει ἐπανῆλθεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον, ὅπου ἤλπιζε νὰ εὕρῃ τὸν Σαβουρὼ δὲ Ρεβίλ.

Ὁ δημοσιογράφος σφόδρα γελῶν ἐπεστάτει περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς γελοιογραφίας τοῦ Βερδιέ.

— Ὤ! θὰ πωληθῇ τὸ παράρτημα αὐτὸ τοῦ *Ἐγχέλυος*!. ἔλεγε καταγοητευμένος.

Ὁ Δυκᾶς ἐπόθει κυρίως νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν οὐδετερότητα τοῦ Σαβουρώ.

— Εἰξεύρεις, εἶπε λαμβάνων ἐκ τοῦ βραχίονος καὶ ὁδηγῶν αὐτὸν εἰς μίαν γωνίαν τοῦ τυπογραφείου, ὅτι ἐγὼ διόλου δὲν ἐνέχομαι, διόλου διόλου εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ταγματάρχου...

— Περιττὸν νὰ μοῦ τὸ εἰπῆς· ἀφοῦ μάλιστα ἤμην ἕτοιμος νὰ σὲ παρακαλέσω ὅπως μοῦ χρησιμεύσῃς ὡς μάρτυς εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ μονομαχίαν.

—Ἀδύνατον! ὤ, ἀδύνατον! Καὶ θὰ σοῦ εἴπω διατί. Γνωρίζεις ὅτι ἀποσύρει τὴν ὑποψηφιότητά του ὁ ταγματάρχης; Ναί! Ἐβαρύνθη πλέον!

— Μπᾶ; ἀλήθεια; εἶπεν ὁ Σαβουρώ. Εἶνε κρῖμα!

Καὶ μόνον ἐκ τοῦ τρόπου μεθ' οὗ ἐπρόφερε τὰς λέξεις ταύτας ὑπεδηλοῦτο ὁπόσας αὗται ὑπέκρυπτον σκαιὰς ἐπιθέσεις καὶ ἐπιτυχεῖς συκοφαντίας.

— Ἔχεις ἄλλως τε ἓν ἐξαίρετον μέσον ὅπως ἐκδικηθῇς τὸν ταγματάρχην, εἶπεν ὁ Αἰμίλιος προσβλέπων τὸν παλαιόν του σύντροφον μετὰ μειδιάματος διπλωματικοῦ.

— Ποῖον;

— Θὰ δυσηρεστεῖτο βέβαια ἂν ἐκλεχθῇ ὁ Γκαρούς, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον θὰ ἠρεθίζετο ἂν ὑποψήφιός τις ἐκ τοῦ αὐτοῦ κόμματος... ἔχων τὸ αὐτὸ φρόνημα ἤθελε καταλάβει τὴν θέσιν του καὶ διαδεχθῇ τὸν Σαρβέ.

---

1) Περὶ ταύτης ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἔγραψεν ὁ Χ. Φιλητᾶς Πανδ. 8, σελ. 333 1857.

— Καὶ ὁ ὑποψήφιος αὐτός;...

— Δὲν τὸν μαντεύεις; εἶπεν ὁ νέος Πίττ, τολμηρὸς ἅμα καὶ μετριόφρων.

— Σὺ εἶσαι; εἶπεν ὁ Ρεβίλ.

— Ἐγώ! Τί λέγεις;

— Ὤ! εἶπεν ὁ δημοσιογράφος, τίποτε δὲν ἔχω νὰ εἰπῶ, ἡ πονηρία σου δὲν εἶνε μικρά!

Ὁ Δυκᾶς ἤθελε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐκαιρίας ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὸν Ρεβίλ «τὸν ἀγαπητόν του Ρεβίλ» ἐν πιριπτώσει καθ' ἣν ὁ ἐκλεχθησόμενος πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Βερδιὲ ὑποψήφιος ἤθελεν εἶσθαι αὐτός, ὁ Αἰμίλιος Δυκᾶς, μαθητὴς τοῦ Πίττ. Προσεκάλεσε τὸν δημοσιογράφον νὰ προγευματίσωσιν ὁμοῦ καὶ μετὰ μίαν ὥραν ὑπὸ τὴν σκιάδα τοῦ κήπου ἑστιατορίου κειμένου παρὰ τὸν Σηκουάναν οἱ δύο παλαιοὶ συμμαθηταὶ συνωμίλουν περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Σαρβέ.

Ὁ Σαβουρὼ κατὰ βάθος λίαν ἐδυσχέραινε διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Βερδιέ. Τὸ κάτω κάτω πολὺ ὀλίγον ἐνδιεφέρετο περὶ τοῦ ταγματάρχου· δὲν τὸν ἐγνώριζε ποσῶς. Ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἀγὼν ὁ ἀνακινηθεὶς εἰς τὸν *Ἔγχελον* τοῦ *Μελὲν* ἐγίνετο πρὸς ὄφελος τοῦ Κλήμεντος Γκαρούς, τοῦ μᾶλλον ἐγωϊστοῦ καὶ γλίσχρου τῶν ἀρχισυντακτῶν. Πλούσιος, φιλήδονος, φιλάργυρος, ἀπαγγέλλων ἐμφαντικὰς περὶ φιλανθρωπίας φράσεις καὶ ἀφίνων τοὺς πτωχοὺς νὰ θνήσκουν τῆς πείνης ἀπαυδῶντες ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπαυλίν του. Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀνήρ!

— Καλὰ τὸν διορθώνεις τὸν προϊστάμενον! εἶπεν ὁ Δυκᾶς.

— «Ὁ ἐχθρός μας εἶνε ὁ κύριός μας» εἶπεν ὁ Ρεβίλ.

Ὡμολόγησε πρὸς τούτοις ὅτι ἂν ἡ κυρία δὲ Μομβρὲν δὲν εἶχε συμφέρον νὰ δυσαρεστήσῃ τὸν ταγματάρχην, αὐτὸς ὁ Σαβουρώ, ὅστις εἶχε πολλοὺς βασίμους λόγους ὅπως εὐχαριστήσῃ τὴν κόμησσαν, πρὸ καιροῦ ἤθελεν ἐγκαταλίπει τὸν ἀγῶνα.

Ὁ Δυκᾶς ἦτο πολὺ καλὸς διπλωμάτης, ὥστε νὰ μὴ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Ρεβίλ ἐκμυστηρεύσεις περὶ τούτου. Ἄλλως τε τί τὸν ἔμελλε αὐτὸν διὰ τὴν κυρίαν δὲ Μομβρέν; Συνεφωνήθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ δημοσιογράφου ὅτι ὁ *Ἔγχελυς* θὰ ἐξηκολούθει τὸν κατὰ τοῦ Βερδιὲ ἀγῶνα, φειδόμενος προσωρινῶς τοῦ Αἰμιλίου καὶ ὅτι καὶ κατὰ τὰς τελευταίας τῆς ἐκλογῆς ἡμέρας, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ Δυκᾶς ἤθελεν εἶσθαι ὑποψήφιος, ὁ Σαβουρὼ δὲν θὰ τὸν προσέβαλεν εἰμὴ κατ' ἐπιφάνειαν.

— Εἴμεθα σύμφωνοι! Θὰ δώσω μάλιστα καὶ *μπαξίσι* ἂν μάθω ὅτι ἐνίκησες τὸν προϊστάμενόν μου, εἶπεν ὁ Σαβουρώ.

Καὶ ὁ θαμιστὴς τῶν βουλεβάρτων, ἐνῷ ἐκάπνιζε τὸ σίγαρόν του, ἐστέναζεν ἀκουσίως ἀναλογιζόμενος ὅτι καὶ αὐτὸς ἠδύνατο νὰ εἶνε ὑποψήφιος ἐάν... Ἀλλ' ὁλόκληρος βίος ἀνέστιος περιπετειώδης, ἔμπλεως ἐπιδείξεων καὶ στερήσεων ἐμπειριεκλείετο εἰς τὸ *ἐάν*, ἐκεῖνο.

— Μπᾶ! εἶπε ρίπτων χαμαὶ τὸ κατὰ τὸ ἥμισυ καταναλωθὲν σίγαρόν του, καὶ ἡ πολιτικὴ εἶνε ἐργαστήριον φονικὸν ὅσον καὶ ἡ δημοσιογραφία.

Ὁ ἀπλανὴς ὀφθαλμὸς τοῦ Δυκᾶ ἐξήφθη τότε.

Φονικὴ ἦτο ἡ πολιτική; Ὁ Σαβουρὼ δὲν εἶχε καθόλου δίκαιον. Πόσην εὐχαρίστησιν προξένουν αἱ τροπολογίαι, αἱ ψηφοφορίαι, αἱ ἐπιτροπαί, αἱ ὑποεπιτροπαί! Καὶ οἷος θόρυβος ὅταν μὲ μίαν λέξιν, μὲ ἕνα λόγον, μὲ ἓν νεῦμα ἠδύνατό τις νὰ φέρῃ τὴν Βουλὴν ἄνω κάτω!

Ὁ Σαβουρὼ ὕψωσε τοὺς ὤμους.

— Νὰ φέρῃς τὴν Βουλὴν ἄνω κάτω; Τί λέγεις, φίλτατε! Εἶνε ὡσὰν ν' ἀναποδογυρίσῃς τὰ παληὰ γάντιά σου. Γίνονται πλέον βρωμερά!

Καὶ τότε μὲ τὴν κυνικὴν στωμυλίαν του ἐξέπληττε τὸν Δυκᾶν, εὐλαβῆ θαυμαστὴν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος, δεικνύων εἰς αὐτὸν τὸ ἐνδότερον τοῦ ἁγιαστηρίου.

— Ἡ πολιτική; Κουραφέξαλα! Δὲν εἰξεύρω ποῖος εἶπε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου: «Ὅταν ὁ στρατάρχης Σοὺλτ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐξουσίαν ἀπώλεσε τὴν μάχην τῆς Τουλούσης, ὅταν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, τὴν ἐκέρδησεν.» Ὅλη ἡ καλὴ πίστις τῆς πολιτικῆς εἰς αὐτὸ συνίσταται!.. Ἔπειτα τί ἄλυσσος πολλῶν μικρῶν ὑποδουλώσεων! Ὁ ὑπουργὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν βουλευτῶν, οἱ βουλευταὶ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἐκλογέων, οἵτινες πάλιν ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ καιροῦ. Καὶ αὐτὸ ἀποκαλεῖται κυβέρνησις τῶν ἐλευθέρων χωρῶν!... Θέλεις ν' ἀκούσῃς τὴν γνώμην μου, Δυκᾶ; Νὰ εἶσαι κατεργάρης, ν' ἀκολουθῇς ὅλας τὰς γνώμας καὶ νὰ τὰς πολεμῇς ἀφοῦ τὰς ἐξυπηρετήσῃς. Μὴ σὲ μέλῃ δὲ ὅ,τι καὶ ἂν λέγουν· γέλα ὅταν σοῦ ὁμιλοῦν περὶ συνειδήσεως, φρόντιζε διὰ ταῖς δουλειαῖς καὶ προπάντων διὰ ταῖς ἰδικαίς σου δουλειαίς, πλούτησε καὶ μὴ ἀνησυχῇς καθόλου διὰ τὰ λοιπά. Τότε θὰ εὕρουν ὅτι ἔχεις ὅλα τὰ χαρίσματα, τὰ ὁποῖα ὅταν εἶσαι πτωχός, δὲν σοῦ ἀναγνωρίζουν· διὰ τοὺς χυδαίους εἶνε ἀδιάφορον ἂν ἔχῃς τὴν ψυχὴν ἀπὸ λάσπην· ἀρκεῖ νὰ μὴν εἶνε λασπωμένα τὰ ὑποδήματά σου. Ἔτσι εἶνε!

Βλέπων δὲ ὅτι ὁ νεαρὸς Πίττ τὸν προσέβλεπε μὲ ἦθος ἔκπληκτον:

— Ὤ! εἰξεύρεις, ἐγὼ ὁμιλῶ μὲ εἰλικρίνειαν! προσέθηκεν.

Ὁ Δυκᾶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει πρὸ πάντων ἦτο νὰ μὴ τὸν πολεμήσῃ πολὺ ἡ συντάκτης τοῦ *Ἐγχέλυος*.

— Θὰ τὰ βολέψω φιλικῶς, εἶπεν ὁ δημοσιογράφος. Ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἔχεις ὑπέρ σου τὴν Μεγάλην Ἐκλεκτόρισσαν;

— Τὴν κυρίαν Ἐρβλαί; ἐλπίζω· ἀπήντησεν ὁ Αἰμίλιος ἄνευ ματαιοδοξίας.

— Ἄλλο εἶδος πάλιν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ἀνέκραξεν ὁ Σαβουρώ. Αἱ πολιτικαὶ γυναῖκες!... τί ἀλλόκοτον πρᾶγμα. Προσποιοῦνται τὰς ἄγαν δημοκρατικὰς ὑπὸ τὴν Δημοκρατίαν, ὡς θὰ ἐφαίνοντο νομιμόφρονες ὑπὸ τὴν Αὐτοκρατορίαν, διότι αὐτὸς εἶνε ὁ συρμός, αὐτὸ εἶνε τὸ *σὶκ*! Ποίαν γνώμην ἔχουν; καμμίαν. Εἶνε ἱκαναὶ νὰ κεντήσουν ἓν ἄνθος κρίνου ἐπὶ φρυγίου πίλου,... ροδίνου χρώματος· εἶνε ἱκαναὶ νὰ φορέσουν ἀριστοκρατικὸν φόρεμα μαρκησίας ἢ πέπλον Ρωμαίας, ἀρκεῖ καὶ τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο νὰ ἐξῆλθον ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου καλῆς ραπτρίας! Πρότεινε εἰς τὴν κυρίαν Ἐρβλαὶ νὰ θυσιάσῃ ἢ τὸ καπέλλον, τὸ ὁποῖον προτιμᾷ, ἢ τὸ ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον τῆς ἀρέσει· θὰ ἰδῇς ὅτι τὸ ὑπουργεῖον δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ θυσιασθῇ.

Ἠγέρθη ἀπὸ τῆς τραπέζης λέγων μὲ τόνον πικρότερον:

— Ἐν τούτοις, ἐγὼ πρέπει νὰ σκεφθῶ περὶ τῶν μαρτύρων μου! Διότι ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὸ πεδίον καὶ νὰ διατρυπήσω τὸν ταγματάρχην ἢ...

Διακόψας δὲ τὸν λόγον προσέθηκεν:

— Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μὲ πειράζει πρὸ πάντων εἶνε ὅτι ὅλα αὐτὰ γίνονται χάριν τοῦ Γκαρούς!

— Ἡ χάριν ἐμοῦ! εἶπεν ὁ Δυκᾶς.

— Ἡ χάριν σοῦ· τὸ ἐλπίζω. Καλὴν ἐπιτυχίαν λοιπόν!

— Καλὴν ἐπιτυχίαν καὶ εἰς σέ ἐπίσης! εἶπεν ὁ Αἰμίλιος.

Καὶ οἱ δύο σύντροφοι οἵτινες ἔμελλον τὴν ἐπαύριον ν' ἀγωνισθῶσι κατ' ἀλλήλων πρὸς τὸ θεαθῆναι, ἀντήλλασσον ὑπὸ τὴν σκιάδα τελευταίαν χειραψίαν γελῶντες κατ' ἰδίαν ὡς δύο οἰωνοσκόποι συναντώμενοι.

Ὁ Δυκᾶς ἐπείγετο νῦν νὰ ἐπανίδῃ τὴν κυρίαν Ἐρβλαί, καὶ ν' ἀνακοινώσῃ εἰς αὐτὴν τὰ νέα. Εἰσῆλθεν εἰς μίαν ἁμαξαν καὶ μετέβη εἰς Δαμμαρί. Ὁ γερουσιαστὴς Σαρβὲ εὑρίσκετο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς πρὸς ἐπίσκεψιν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Ἐρρικέττας.

Ἀνήγγελλεν αὐτῇ σοβαρῶς — καὶ ἡ κυρία Ἐρβλαὶ ἠκροᾶτο μετ' ἐνδιαφέροντος — τὴν διατήρησιν τοῦ ὑπουργείου, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς κλονιζόμενον ὁ Σαρβὲ μὲ διδακτορικὸν ὕφος ἀπέκρουε πᾶσαν ἰδέαν περὶ ἐνδεχομένης ὑπουργικῆς κρίσεως.

— Ἐννοεῖτε, ἀγαπητὴ φίλη· διατί ὁ Φερωδιὲ νὰ θέσῃ τὸ ὑπουργικὸν ζήτημα; Ὁ Τουρινιών, ὅστις ἔμελλε νὰ τὸν διαδεχθῇ, εἶχε τὰς αὐτὰς μὲ αὐτὸν ἰδέας... δηλαδὴ δὲν εἶχε καμμίαν.

— Τότε, εἶπεν ἡ κυρία Ἐρβλαί, τὸ ἴδιον εἶνε νὰ διατηρηθῇ ὁ Φερωδιέ!

Ἀλλ' ὁ Δυκᾶς ἔφθασε τότε αἰφνιδίως κομίζων τὴν σοβαρὰν εἴδησιν, ἥτις ἦτο πολὺ περισσότερον σημαντικὴ παρὰ τὸ ζήτημα τοῦ Φερωδιέ· ὁ κίνδυνος ἠπείλει ἐγγύτερον· διέτρεχε κίνδυνον τὸ ἐκλογικὸν διαμέρισμα· ὁ ταγματάρχης παρητεῖτο!

Ἡ κυρία Ἐρβλαὶ ὠχρίασεν· ὁ Σαρβὲ μὲ ὅλην του τὴν σοβαρότητα ἀνεσκίρτησεν ἐπὶ τῆς ἕδρας, ἐφ' ἧς ἐξηπλοῦτο τὸ εὐσαρκόν του σῶμα.

— Τὴν παραμονὴν τῆς ἐκλογῆς; εἶνε ἀδύνατον!

— Καὶ ὅμως εἶνε βέβαιον, εἶπεν ὁ Αἰμίλιος. Ἡ δὲ ἀπόφασις τοῦ ταγματάρχου μοῦ φαίνεται ἀμετάκλητος.

— Διάβολε! εἶπεν ὁ Σαρβέ. Τότε λοιπὸν ὁ Γκαρούς...

— Ἔχει πᾶσαν ἐλπίδα ἐπιτυχίας, εἶπεν ἡ Ἐρρικέττα. Καὶ ἂν ἐκλεχθῇ ὁ Γκαρούς, θὰ ζημιωθῇ ἡ ἰδική σας ἐπιρροή, φίλτατε κύριε γερουσιαστά!

— Ἡ δὲ ἰδική σας θὰ καταστραφῇ, ἀγαπητὴ φίλη!

Ἡ Ἐρρικέττα ὕψωσε τοὺς ὤμους.

— Καὶ ἂν ὁ Βερδιὲ ἀποσυρθῇ, ὁ Ζαβουγιὲ εἶνε ἱκανὸς ν' ἀναφανῇ ἐκ νέου.

— Εἶνε συκοφάντης, ὁ Ζαβουγιέ! εἶπεν ὁ Μεδερῖκος Σαρβὲ πάντοτε σοβαρός.

Τότε ὁ Αἰμίλιος Δυκᾶς μὲ τόνον φωνῆς πειστικόν, ὑπεμφαντικόν, ἐπιτηδείως συνεσταλμένον, εἰσήγαγεν ἐν τῷ μέσῳ τῆς θλίψεως ἐκείνης μικρὰν ἀκτῖνα ἐλπίδος, ἀμυδρὰν κατ' ἀρχάς, ζωηροτέραν δὲ βαθμηδὸν καθισταμένην... Ἂν τις ὑποψήφιος μὲ καλὴν θέλησιν, χωρὶς νὰ ἔχῃ προηγούμενα εἰς τὸ διαμέρισμα καὶ κατὰ συνέπειαν χωρὶς νὰ ἔχῃ μίσῃ καὶ ἀντιπαθείας ἤθελε δεχθῇ τὴν ἐντιμον καὶ ἔνδοξον διαδοχὴν τοῦ Σαρβέ, ἥτις καθίστατο νῦν ἡ δυσχερής, ἡ ἐπίφοβος διαδοχὴ τοῦ Βερδιέ, καὶ ... μάλιστα!... ἀπορασιστικῶς ἤθελε ριφθῇ εἰς τὸ βάραθρον...

— Ὅπως ὁ Κούρτιος, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς Μεδερῖκος.

— Ἀκριβῶς ὅπως ὁ Κούρτιος! εἶπεν ὁ Δυκᾶς. Ἂν ἀνὴρ τις νέος, δραστήριος, ἔμφρων, ἀσκηθεὶς εἰς τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα καὶ συνειθισμένος εἰς τὸ βῆμα, ἀνελάμβανε τὴν σημαίαν, ἣν ὁ ταγματάρχης τόσον ἀσθενῶς ὑπερήσπισεν. Ἂν...

Ἡ κυρία Ἐρβλαὶ διέκοψε μετὰ ζωηρότητος τὸν Αἰμίλιον, παρατηροῦσα αὐτὸν μετά τινος ἐνθουσιασμοῦ.

— Θὰ τὸ ἐκάμνετε αὐτό· σεῖς, κύριε Δυκᾶ;

— Μετ' ἐγκαρτερήσεως, ἀλλὰ καὶ μετὰ ζέσεως, ἀπήντησεν ὁ νέος Πίττ.

Ὁ Σαρβὲ ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ἔμελλε νὰ δια-

χθῇ αὐτὸν ὁ νέος ἐκεῖνος, συνέστειλε κρυφίως μετὰ μορφασμοῦ τὰ χείλη.

— Πολλὴ τιμὴ θὰ εἶνε νὰ παραλάβω ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀξιοτίμου κ. Σαρβὲ τὸ σκῆπτρον τῶν νόμων! ἐξηκολούθησε Πίττ ὁ *νεώτερος*.

Ὁ Σαρβὲ ἄφησε νὰ φανῇ κάπως ἐντονώτερος ὁ μορφασμὸς τῶν χειλέων του.

— Δυσκόλως θὰ πιστεύσουν ὅτι εἰς τὴν ἡλικίαν σας ἔχετε μίαν αἰγῖδα.., τὴν αἰγῖδα ἥτις...

— Ὁ κ. Δυκᾶς ἔχει τὴν νεότητα εἶπεν ἡ κυρία Ἐρβλαί. Ἡ νεότης δὲν εἶνε αἰγίς, ἀλλ' εἶνε ξίφος! Καὶ ἀφοῦ ὁ ταγματάρχης ὑπεκφεύγει κρυφίως...

— Ναί, ὑπεκφεύγει! εἶπεν ὁ Αἰμίλιος σχεδὸν φαιδρός.

— Λοιπὸν γρήγορα! ἂς προσκαλέσωμεν τὸν Γκενώ, τὸν Καπποά, τοὺς φίλους μας ὅλους. Ἂς ἀγωνισθῶμεν!

— Ἂς ἀγωνισθῶμεν! εἶπεν ὁ Δυκᾶς, ὅστις βλέπων ἑαυτὸν πλαγίως ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῆς αἰθούσης προσεπάθει ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸ σῶμά του τὴν μαρμαρίνην στάσιν τοῦ μεγάλου Πίττ ἐν Οὐεστμίνστερ.

Προσέθηκε δὲ μετ' ἤθους ἀπροσποιήτου.

— Ἤδη παρέλυσα ἓν μέρος τῶν δυνάμεων τοῦ ἀντιπάλου. Ναί· ἠσχολήθην πρὸ πάντων νὰ διαφθείρω τὸν ἐχθρόν. Κατέκτησα τὸν συντάκτην τοῦ *Ἐγχέλυος*.

Εἶτα ψυχρότατα:

— Περὶ τῶν φίλων δὲ εἰς τὴν πολιτικὴν δὲν πρέπει τις νὰ φροντίζῃ, ἀφοῦ αὐτοὶ τόσον καὶ τόσον σᾶς ἀγαπῶσιν... ἐκ συμφέροντος. Αὐτὸ εἶνε στοιχειῶδες.

Ὁ Σαρβὲ δὲν ἠκούσθη ψιθυρίζων τι· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐψιθύρισεν ὁ γερουσιαστής, ἐνῷ ἡ κυρία Ἐρβλαὶ ἐκάθητο μετὰ σπουδῆς πρὸ τοῦ γραφείου της καὶ ἔγραφε πρὸς τὸν κτηνίατρον τοῦ Σαλλύ, ἐψιθύρισε μὲ ἦθος ὑποταγῆς:

— Τέλος πάντων ἢ αὐτὸς ἢ ἄλλος... ἀφοῦ πρόκειται κάποιος νὰ μὲ διαδεχθῇ!..

Καὶ ἐνῷ μὲ τὴν λεπτὴν μικράν της χεῖρα ταχέως καὶ ἐλαφρῶς ἡ Μεγάλη Ἐκλεκτόρισσα ἐχάρασσεν ἐπὶ τοῦ φέροντος τὸ μονόγραμμα αὐτῆς φύλλου τοῦ χάρτου τὰς λέξεις τῆς ἐπιστολῆς, ὁ Δυκᾶς τεθαμβωμένος ἔκλειε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διέβλεπε δημόσια θεωρεῖα πλήρη, αἰθούσας, ἐν αἷς ἐπεκράτει φρικίασις, διαδρόμους, ἐν οἷς ἐπεκράτει πυρετός, ἀντιθαλάμους βρίθοντας πλήθους, ἐν οἷς αἰτηταὶ κεκυφότες ἀνέμενον ἐναγωνίως τὴν ἀκρόασιν τὴν χορηγηθεῖσαν αὐτοῖς παρὰ τῆς Α. Ε. τοῦ Αἰμιλίου Δυκᾶ ὑπουργοῦ τῆς δικαιοσύνης, ἢ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἢ τῆς γεωργίας, ἢ τῶν στρατιωτικῶν, ἀδιάφορον! ἀρκεῖ νὰ ἦτο ὑπουργός.

Τότε δὲ ἀναλογιζόμενος ὅτι τὸ πρῶτον ὑπουργεῖον τοῦ Πίττ εἶχε διαρκέσει δέκα ἑπτὰ ἔτη:

— Μάλιστα! ἔλεγε καθ' ἑαυτόν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἤξιζε τὸν κόπον νὰ δεχθῇ τις ἓν ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον. Θὰ προσπαθήσω νὰ διατηρηθῶ καὶ ἐγὼ ὅσον καὶ ὁ Πίττ. Τὸ μέγα ὑπουργεῖον, τὸ *μέγα* ἐκεῖνο ὑπουργεῖον, τὸ τοσοῦτον προσδοκώμενον καὶ τοσάκις προαναγγελθέν, ναί, βέβαια! θὰ εἶνε τὸ ἰδικόν μου!

ΙΖ'.

Ἡ Γιλβέρτη συχνάκις ἐσυλλογίζετο τὴν ξανθὴν ἐκείνην γυναῖκα, ἣν διεῖδεν ἐκεῖ πέραν εἰς Ἀβὼν κατὰ τὴν θλιβερὰν νύκτα, καθ' ἣν ἐψυχορράγει ἡ Κυπριανή. Αὐτὴ ὑπῆρξεν εὐτυχὴς ἐν τῷ κόσμῳ, εὗρε τὴν εὐτυχίαν, ἣν δὲν κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ, αὐτὴ ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τῶν Μομβρέν, αὐτὴ ἡ ἔχουσα τὸ δικαίωμα ν' ἀγαπᾶται παρὰ τοῦ Ροβέρτου.

Τόσον πολὺ ἠγάπα τὸν Ροβέρτον ἡ ἀτυχὴς Γιλβέρτη, ἡ γεννηθεῖσα ὅπως πάσχῃ, ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς ἰδέαν τινὰ ὅπως ὁ γηραιὸς στρατιώτης, ὁ θεῖός της, καὶ ὅπως ἐξαφανισθῇ.... Καὶ αὐτὴ ἐπίσης θὰ ἐλάτρευε τὸ παιδίον ἐκεῖνο, ἐφ' οὗ διῆλθεν ἡ πνοὴ τοῦ θανάτου, καὶ περὶ οὗ ἀνέμενε ἐναγωνίως νὰ μάθῃ τι νεώτερον, ὡσεὶ ὑπῆρχε συνδεδεμένη μετὰ τῆς μικρᾶς Κυπριανῆς, τῆς γεννηθείσης ἐξ *ἐκείνου* καὶ μιᾶς ἄλλης.

Παρὰ τῆς κυρίας Ἐρβλαὶ εἶχε μάθει ὅτι τὸ παιδίον εἶχε διέλθει κάλλιον τὴν νύκτα. Περὶ τὴν πρωΐαν ἡ μικρὰ ἀσθενὴς κατελήφθη ὑπὸ βαθέος ὕπνου, κατευνάσαντος διὰ μιᾶς τὴν νευρικὴν ἔξαψίν της. Ἡ κρίσιμος στιγμὴ τῆς νόσου ἐφαίνετο παρελθοῦσα, ἡ δὲ Γιλβέρτη εὑρισκομένη μόνη εἰς τὸν κῆπον, ᾐσθάνετο μετὰ τὴν σφοδρὰν συγκίνησιν τῆς παρελθούσης νυκτὸς ποιάν τινα εὐάρεστον ἀνακούφισιν, ὁμοίαν πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ἐπερχομένην μετὰ τὸν κάματον τῆς ὁδοιπορίας. Ναί, ἦτο μόνη, διότι ὁ ταγματάρχης μετέβαινεν εἰς Μελὲν ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸν τραυματισθέντα στρατιώτην, ἡ δὲ Ἐρρικέττα ἀπεσύρετο μετὰ τοῦ Σαρβὲ καὶ τοῦ Δυκᾶ ὅπως συγκαλέσωσιν ἐν πάσῃ σπουδῇ τὴν ἐπὶ τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Βερδιὲ ἐπιτροπὴν πρὸς διάσκεψιν, ἀφοῦ ὁ ταγματάρχης ἀπεσύρετο τοῦ ἀγῶνος. Ἡ Γιλβέρτη βεβυθισμένη εἰς νάρκην ὕπνου σχεδὸν ἔβλεπε τὸν καταυγαζόμενον ἐκ τοῦ φωτὸς κῆπον, τὸν εὐρὺν λειμῶνα, ἐφ' οὗ αἱ καστανέαι ἐπέρριπτον τὴν στρογγύλην σκιάν των, τοὺς πυκνοὺς θάμνους τῶν ρόδων, τὰς φωτεινὰς κηλῖδας τοῦ ἡλίου ἐπὶ τοῦ ἀμμώδους τῶν δενδροστοιχιῶν ἐδάφους. Καὶ ἐν τῇ βαθείᾳ καὶ εὐαρέστῳ ἐκείνῃ σιγῇ ἀφίετο κεχαυνωμένη εἰς ρέμβην σχεδόν, ἐνῷ τὸ ἀλεξήλιόν της ὠλίσθαινε χαμαὶ σχεδὸν ἀπὸ τοῦ θρανίου ὅπου ἐκάθητο, βροχὴ δὲ βραδεῖα ἀνθέων εὐωδῶν κα-

τέπιπτεν ἐπ' αὐτῆς ἀπὸ μιᾶς συστάδος ἀκακιῶν.

Ἐπὶ τοῦ ἀλεξηλίου, ἐπὶ τῶν γονάτων, ἐπὶ τῆς μελανῆς κόμης τῆς Γιλβέρτης τὰ λευκὰ ἄνθη κατέπιπτον ὁλονὲν ὡς χιών. Ἔμενεν ἐκεῖ ρεμβάζουσα, ἐπαναβλέπουσα τὸν Ροβέρτον, τὴν Ἕλλεν, τὴν Κυπριανήν....

Ἡ ἄμμος ἔτριζεν ὑπὸ τὰ βήματα ἀνδρός τινος ἐρχομένου. Ἡ Γιλβέρτη οὐδὲν ἤκουσεν. Ἐπὶ τοῦ σχεδὸν ροδίνου ἐδάφους τῆς δενδροστοιχίας ἡ σκιά της ἐμηκύνθη. Ἐδέησε φωνή τις νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτὴν ὅπως ἀνυψώσῃ τὴν κεφαλήν, τότε δὲ καταπόρφυρος διὰ μιᾶς γενομένη εἶπε:

— Σεῖς εἶσθε!..

Ἦτο ὁ Ροβέρτος. Προήρχετο ἐξ Ἀβὼν φαιδρότατος ὅπως ἀναγγείλῃ εἰς τὴν κυρίαν Ἐρβλαὶ καὶ τὴν Γιλβέρτην τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν τοῦ ἰατροῦ.

— Ὦ! εἶμαι εὐτυχής! Ἡ Κυπριανὴ ἐσώθη.

— Ἀλήθεια; εἶπεν ἡ Γιλβέρτη ἔνδακρυς.

— Ὁ ἰατρὸς ρητῶς τὸ εἶπεν. Ὁ μέγας κίνδυνος παρῆλθεν. Ἀ! μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἤμην καταδεδικασμένος καὶ τώρα ἀναζῶ. Καὶ οὔτε!.. διότι τί εἶμαι ἐγώ;

Διέκοψε τὸν λόγον του ἰδὼν τὴν Γιλβέρτην κύψασαν αἴφνης τὴν κεφαλὴν καὶ κρύψασαν αὐτὴν μεταξὺ τῶν χειρῶν της. Ὁλόκληρον τὸ σῶμά της ἐταράσσετο ὑπὸ λυγμοῦ, ὃν δὲν ἠδυνήθη νὰ καταπνίξῃ.

— Τί ἔχετε;.. Τί ἔχετε λοιπόν; Γιλβέρτη!

Ἔλαβεν ἀκουσίως τὴν χεῖρά της, αὐτὴ δὲ τὴν ἀπέσυρε, ἀπομάσσουσα τὰ δάκρυα, γελῶσα ἅμα καὶ θρηνοῦσα.

— Σᾶς ζητῶ συγγνώμην.... συγχωρήσατέ με... Εἶνε ἀνοησία, βεβαίως... Ἀλλὰ τὰ νεῦρά μου εἶνε τόσον τεταραγμένα!.. Ἔπειτα αὐτὴ ἡ εἴδησις!.. Τόσον ηὐχαριστήθην... τόσον πολύ!..

Ὁ Ροβέρτος πλησίον τῆς νεάνιδος ἐδοκίμαζε τὸ αὐτὸ αἴσθημα τῆς ταραχῆς, τῆς εὐχαρίστου ἅμα καὶ ὀδυνηρᾶς. Ὅπως καὶ ἡ Γιλβέρτη, ἔχαιρε τὰ μέγιστα μαθὼν ὅτι ἡ Κυπριανὴ εὑρίσκετο ἐκτὸς κινδύνου, ἔχαιρε τὰ μέγιστα διότι ἐκόμιζε τὴν εἴδησιν ταύτην πρὸς ἐκείνην ἥτις εἶχεν ἀγρυπνήσει περιποιουμένη τὴν ἀσθενῆ. Καὶ ὅμως ἐν τῇ χαρᾷ ἐκείνῃ ὑπελάνθανε λύπη τις βαθεῖα, ὡσεὶ ἀφοῦ ὁ κίνδυνος τοῦ θανάτου τοῦ παιδίου εἶχε παρέλθει, ν' ἀνεφαίνετο ἐκ νέου διὰ μιᾶς πρὸς τὸν πατέρα ὁ κίνδυνος καὶ ἡ θλῖψις τοῦ βίου.

Καὶ ἡ Γιλβέρτη ὡσαύτως συνησθάνετο ὅτι ὑπῆρχεν ἀπὸ τῆς ἐν Τρουβίλλῃ συναντήσεώς της εἶδός τι μαγνητισμοῦ τρυφεροῦ, ὁμολογίας σιωπηλῆς μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο ὄντων, ἅτινα ἐνόουν ἄλληλα, ἅτινα ἦσαν πεπλασμένα τὸ ἓν διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἅτινα οὐχ ἧττον ἐγίνωσκον ὅτι ἦσαν κεχωρισμένα, καταδεδικασμένα νὰ μὴ ἐκφράσωσιν οὐδέποτε πρὸς ἄλληλα τὴν ὑστάτην λέξιν τῆς ψυχῆς των. Διηγκωνίζοντο ἐνῷ ἤθελον ν' ἀποφύγωσιν ἀλλήλους, ἀλλὰ τὰ βλέμματά των ἐλάλουν, ἀλλ' οἱ λογισμοί των ὡς ἡ γονιμοποιὸς κόνις τῶν ἀνθέων εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν ἐφέροντο πρὸς ἀλλήλους καὶ χωρὶς νὰ προφέρωσι ποτὲ ἕνα λόγον ἔρωτος, ἐγίνωσκον, καλῶς τὸ ἐγίνωσκον ὅτι ἠγαπῶντο. Ἡ ἀτυχὴς τοῦ ἔρωτός των ἱστορία, ἥτις εἵμαρτο νὰ μὴ ἀποκτήσῃ τέλος ἔμενεν ἀγνὴ καὶ ἐχέμυθος, ὅπως βιβλία τινὰ κεκλεισμένα, μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν ὁποίων κοιμῶνται ὅπως ἐντὸς βοτανικῆς συλλογῆς αἱ ἀναμνήσεις βίου ὁλοκλήρου.... Νῦν ὅμως ἡ χαρὰ ἡ προερχομένη ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ὅτι ἡ Κυπριανὴ ἐσώθη ἀποτόμως ἐβίαζεν αὐτοὺς ν' ἀντιμετωπίσωσιν ἑτέραν πραγματικότητα, νῦν καὶ αὐτὴ ἡ πρόφασις ἔλειπεν. Δὲν θὰ συνηντῶντο πλέον ἀγωνιῶντες, πελιδνοὶ ἐκ τῆς αὐτῆς ὠχρότητος παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῆς μικρᾶς κλίνης, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν Δεβραὶ ἐκεῖ κάτω!.. Δὲν θὰ ἐπανέβλεπον πλέον ἀλλήλους!.. Διατὶ νὰ ἐπανιδωθῶσιν;

Καὶ ἐν τῇ εὐδαίμονι παραφορᾷ, ἣν παρεῖχεν εἰς τὸν Ροβέρτον ἡ ἀγαθὴ πρόρρησις τοῦ ἰατροῦ ἐνυπῆρχεν οἱονεὶ ἡ εἴδησις προσεχοῦς ἀποχωρισμοῦ θλίβουσα τὴν καρδίαν του.

— Ὦ! εἶπεν ὡσεὶ ἀπαντῶν πρὸς ἑαυτὸν καὶ παρατηρῶν τὴν Γιλβέρτην μετὰ τρυφερότητος σχεδὸν θωπευτικῆς, ἀλλ' ἡ μικρά μου ἀσθενὴς ἔχει ἀκόμη ἀνάγκην ὑμῶν.. Ἐσώθη ναί, ἐσώθη ἤδη, ἀλλ' ἡ ἀνάρρωσις θὰ εἶνε μακρὰ καὶ ἂν ὑμεῖς δὲν θὰ εἶσθε παροῦσα....

— Δὲν δύναμαι ἐν τούτοις νὰ παρευρίσκωμαι διαρκῶς ἐκεῖ!.. εἶπεν ἡ Γιλβέρτη προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ.

Καὶ τὰ δάκρυα ὅπως πρὸ ὀλίγου εἰς τὰ ὄμματα τῆς Γιλβέρτης, ἀνῆλθον νῦν εἰς τὰ βλέφαρα τοῦ Ροβέρτου.

(Ἕπεται συνέχεια).

ΤΑ ΘΕΡΙΝΑ ΘΕΑΤΡΑ

Β'

Τὰ Ὀλύμπια καὶ τὸ Φάληρον. — Τὸ ἑλληνικὸν θέατρον καὶ τὸ κοινὸν αὐτοῦ. — Νεκρανάστασις ἐκ κλαυθμηρισμῶν νηπίου.— Ἡ παντομίμα.— Ἡ ὀρχήστρα καὶ ἡ πυρῖτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λεωνίδα.— Τὰ ἄσματα καὶ αἱ ἀοιδοί.— Φυσιογνωμία τοῦ κοινοῦ.— Τὰ ᾠδικὰ καφενεῖα.— Καφὲ-Ἀμάν.— Παρακμὴ θεάτρων καὶ μετανάστευσις αὐτῶν.

Οὕτως ἐγεννήθη τὸ θερινὸν θέατρον τοῦ μελοδράματος, ὅπερ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν κατόπιν ἤκμασε

καὶ ηὐδοκίμησεν. Εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς του ἔφθασε μετὰ τὸ 1881, ὅτε ἀνηγέρθη τὸ κομψότατον θέατρον τῶν Ὀλυμπίων, ταχέως καταστὰν τὸ εὐνοούμενον θέατρον τοῦ φιλοκάλου ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ. Ἡ θέσις του τῷ ὄντι ἦτο μαγική καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὀροπεδίου κατὰ τὰς σεληνοφεγγεῖς ἑσπέρας ἀπόλαυσις τοῦ θεάματος τοῦ μακρὰν μαρμαίροντος Σαρωνικοῦ, τῆς μάζης τῶν στύλων τοῦ Ὀλυμπιείου ἀμαυρῶς διαγραφομένων ἐπὶ τοῦ κυανοῦ στερεώματος, συνηνωμένη μὲ τὴν ἀκρόασιν ἐκλεκτῆς μουσικῆς καὶ μὲ τὴν ἐλευθέραν ἐκμύζησιν ἑνὸς σιγάρου καὶ τὴν βαθμιαίαν ρόφησιν εὐώδους καφέ, ἐνῷ ἐλαφρὰ ἐπτερύγιζον πέριξ τὰ ριπίδια τῶν δεσποινῶν καὶ δεσποινίδων καὶ συστοιχίαι μακραὶ παντοειδῶν καὶ ποικιλοχρόων πετάσων ἐπροστάτευον χαριεστάτας γυναικείας κεφαλάς, ἦτο διασκέδασις, ἣν ἤθελον ζηλεύσει οἱ κάτοικοι πολλῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων. Ἡ *Ἀιδὰ* τότε διὰ πρώτην φορὰν ἐκτελουμένη ἐν Ἀθήναις ἐνεθουσίαζε τὰ πλήθη καὶ ἡ αἰγυπτιακὴ ὑπόθεσις τοῦ μελοδράματος τοῦ Βέρδη ἀπέκτα ἐκ συμπτώσεως ἐνδιαφέρουσαν ἐπικαιρότητα ἕνεκα τῶν συγχρόνων τότε ἐν Αἰγύπτῳ γεγονότων, ὅτε οἱ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἄποροι πρόσφυγες ὁμογενεῖς φεύγοντες τὰ *νεμπούτια* τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀραβῆ ἐφιλοξενοῦντο ἐντὸς τοῦ κακομόρφου ἐκείνου παλαιοῦ παραπήγματος τῆς Ἐκθέσεως, τὸ ὁποῖον πολὺ ἐβράδυνε νὰ καταρρίψῃ ἡ σκαπάνη, ἱκανοποιοῦσα τὰς δικαίας ἀπαιτήσεις τῆς καλαισθησίας. Τὸ θέατρον τοῦ μελοδράματος ἔσχεν ἐπίσης κλεινὴν ἐποχὴν καὶ ἐν Φαλήρῳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1873 δηλαδὴ καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε ἱδρύθη τὸ Φαληρικὸν θέατρον, καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰ 1875 ἔδρεψε δάφνας, πολὺ συμβαλλούσης εἰς τοῦτο ἐκ τῆς ἐθνικῆς φιλοτιμίας, ὁ Ἕλλην ὀξύφωνος κ. Κρητικός. Ἀλλὰ τὸ Φάληρον τότε ἦτο ἀκτὴ παραθαλάσσιος μόνον, τόπος λουτρῶν, ὅστις μόλις εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξωραΐζηται. Ὅτε κατόπιν εἰσήχθη ἡ πολυτέλεια καὶ ἀνηγέρθησαν μέγαρα καὶ κατέστη τὸ ἐνδιαίτημα τῶν ἀβροδιαίτων καὶ τῶν πεντακοσιομεδίμνων, ὅτε τὸ θέατρον ἐθεωρήθη ὡς συμπλήρωμα ποικίλης καὶ πολυώρου τρυφῆς, προωρισμένον διὰ κορδακισμῶν καὶ δι' ἀκολάστων ἀκκισμῶν ν' ἀποσείῃ τὴν χαύνωσιν τῶν ἐν συβαριτικῇ μαλθακότητι δειπνησάντων παρὰ θὶν' ἀλὸς πολυφλοίσβοιο, ὅτε τέλος ἔπαυσε νὰ εἶνε διασκέδασις εὐπρέσιτος καὶ εἰς τὰ κοινὰ βαλάντια, ἀπέβαλε τὸν λαϊκόν του χαρακτῆρα καὶ κατέστη ἰδιάζουσα ἐντρύφησις μιᾶς τάξεως ἀνθρώπων, σχετικῶς ὀλιγαρίθμων.

Πλὴν ὅμως τοῦ μελοδράματος καὶ τοῦ γαλλικοῦ κωμειδυλλίου, ὅπερ ἐνίοτε παρεισέρρει, θέλγον καὶ αὐτὸ ἐπίσης διὰ τῶν ἐπιχαρίτων ἐλαφρῶν μελῳδιῶν του, ὁσάκις ἡ ἐκλογὴ τοῦ δραματολογίου του ἦτο ἐπιμεμελημένη καὶ δὲν προσέκρουε πρὸς τὴν κοινωνικὴν σεμνότητα, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα εἴδη θεαμάτων. Τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, ὅπερ κατὰ τὰς λοιπὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἢ ἤργει ἢ ἠλήτευε περιπλανώμενον εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἐλλείψει καταφυγίου, εὕρισκε κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ ὑπαίθρια θέατρα φιλοξενίαν ἐγκάρδιον καὶ ὑποστήριξιν γενναίαν. Ὑπῆρχε πάντοτε μία μεγάλη μερὶς κοινοῦ θελγομένη ἰδιαζόντως ἐξ αὐτοῦ, προτιμῶσα ν' ἀκούῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου λαλουμένην τὴν ἐθνικήν του γλῶσσαν καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὸ συχνάζουσα. Τὴν προτίμησιν ταύτην ἐδείκνυεν ἰδίως ἡ τάξις τῶν ἀστῶν, ἡ bourgeoisie, ὡς θὰ ἔλεγον οἱ Γάλλοι, τάξις ἥτις δὲν ἀποτελεῖ ἰδίαν καὶ ὡρισμένην ὑπόστασιν ἐν τῇ συγκεχυμένῃ ἡμῶν κοινωνίᾳ, ἀλλ' ἥτις περικλείεται ἐντὸς νοερῶν ὁρίων, ἠδελφωμένη ἐν ταῖς ἕξεσι τοῦ βίου, ἐν τοῖς ἤθεσιν, ἐν τῇ μορφώσει καὶ τῇ διανοητικῇ ἱκανότητι. Μεταβαίνουσιν αὐτοὶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸ θέατρον ὅπως ἴδωσι διὰ δεκάτην φορὰν τὴν ἐξέλιξιν δράματος, παρεμφεροῦς τὴν ὑφὴν καὶ τὴν τέχνην μὲ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Μοντεπὶν καὶ τοῦ Πονσὼν δὲ Τεραΐλ, ἅτινα ἀνέγνωσαν εἰς τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων παρακολουθοῦσι μετὰ παλμῶν καρδίας καὶ μετ' ἀπροσποιήτων δακρύων τὰς περιπετείας τοῦ ἀκτοφύλακος Ἰωσὲ ἢ τὰ φρικαλέα κατωρθώματα τῶν Πειρατῶν τῆς Σαβάνης καὶ ἐπιφυλάσσονται νὰ καγχάσωσι μέχρι διαρρήξεως ὅταν ἐπιστῇ ἡ στιγμὴ τῆς παραστάσεως τοῦ *Ρογχαλητοῦ* ἢ ἄλλης τινὸς μονοπράκτου κωμῳδίας. Ἐνίοτε ὅταν τὸ δρᾶμα εἶνε μακρόν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ *Πίστις, Ἐλπὶς καὶ Ἔλεος*—σημειωτέον ὅτι *Ἔλεος* μετεφράσθη ἡ Ἀγάπη ἡ τρίτη τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, γαλλιστὶ λεγομένη Grâce—κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου, ὅτε ἡ νὺξ διαρκεῖ ὀλίγον, ἡ Ἠὼς ἐγκαταλειποῦσα τὴν κοίτην τοῦ συνεύνου της Τιθωνοῦ φωτίζει ἀπὸ τῶν ἀκρωρειῶν τοῦ Ὑμηττοῦ μὲ τὸ ὕπωχρόν της φῶς τὰ πελιδνὰ πρόσωπα τῶν θεατῶν, ἀναμενόντων εἰσέτι ἐν ἀγωνίᾳ τὴν κάθαρσιν τοῦ δράματος. Καὶ τὰ ταλαίπωρα νήπια ἠναγκασμένα νὰ παραμένωσιν ἕως τέλους, ὑφιστάμενα τὴν βλαβερὰν ἐπήρειαν τοῦ νυκτερινοῦ ἀέρος, ἀποκοιμῶνται ἐκεῖ ἑνωρὶς εἰς τὰς μητρικὰς ἀγκάλας, ταράσσοντα ἐνίοτε διὰ φωνῶν τὴν παράστασιν ὁσάκις ἀφυπνίζονται. Μίαν ἑσπέραν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ *Ἀπόλλωνος* τὸ κοινὸν μὲ ὅλην του τὴν ἀφελῆ ἀνεκτικότητα λίαν ἐξεπλάγη ἰδὸν τὸν πρωταγωνιστήν, ἐνῷ ἐψυχορράγει κείμενος χαμαὶ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμήν, νὰ ἐγερθῇ αἴφνης ἀγανακτήσας διὰ τὸν διαρκῆ καὶ ταράσσοντα τὴν ἐπικρατοῦσαν σιγὴν κλαυθμηρισμὸν νηπίου καὶ νὰ εἴπῃ μὲ φωνὴν βροντώδη:

— Δὲν εὑρίσκεται κανεὶς χριστιανὸς νὰ πάρῃ ἀπ' ἐδῶ αὐτὸ τὸ παιδί;

Τοιαύτη περίπου ἡ φυσιογνωμία τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Δὲν λέγω ὅτι εἰς αὐτὸ δὲν ἀνεβιβάσθησαν πολλάκις ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ δὲν παρεστάθησαν εὐδοκίμως ἔργα πρωτότυπα καὶ ξένα ἀσυγκρίτως κρείττονος ἀξίας καὶ δὲν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ ὅτι καὶ θίασοι καλοὶ ἐπιμελῶς συνεκροτήθησαν καὶ ἠθοποιοὶ πολλοὶ φιλοτίμως ἐκοπίασαν περὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν μόρφωσιν. Ἀλλ' ἡ γενικὴ μορφὴ τοῦ θεάτρου αὐτὴ ὡς ἔγγιστα εἶνε, περὶ δὲ τῆς βελτιώσεως τῆς ἕνεκα προϋπαρχουσῶν συνθηκῶν ἀπορρεούσης καταστάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀπαιτουμένης θεατρικῆς μορφώσεως τοῦ κοινοῦ οὐ τοῦ παρόντος ὁ λόγος.

Ὅλως ἰδιαζόντως καὶ παραδόξως διεπλάσθη ὁ τύπος τοῦ καθαυτὸ δημώδους θεάτρου, τοῦ κατὰ τὸ θέρος μόνον λειτουργοῦντος καὶ πληροῦντος καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν διάρκειαν τὸν χῶρον ἐν ᾧ ἐγκαθίσταται βοῆς καὶ θορύβου. Γενάρχης τοῦ θεατρικοῦ τούτου εἴδους ἐχρημάτισε τὸ Ἄντρον, τὸ διαβόητον αὐτὸ Ἄντρον, τὸ πρωταγωνιστοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν παρ' ἡμῖν ὑπαιθρίων θεάτρων. Τὸ θέαμα ἁπλοῦν κατ' ἀρχὰς καὶ περιοριζόμενον εἰς μόνην τὴν κοινὴν *παντομίμαν* καὶ τὸ ᾆσμα, ἐγένετο σὺν τῷ χρόνῳ σύνθετον καὶ ποικιλώτατον, εἰσαχθέντων καὶ τῶν σχοινοβατικῶν γυμνασμάτων καὶ τῆς ὀρχήσεως καὶ τῶν μονοπράκτων κωμῳδιῶν καὶ προσέτι τῶν... πυροτεχνημάτων! Ἡ μιμικὴ παράστασις δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς κοινὰς καὶ τετριμμένας ὑποθέσεις, καθ' ἃς ὁ *παλῃάτσος* ἀνηλεῶς ἐξυλοφόρτωνε τὸν ἀντεραστὴν τοῦ κυρίου του ἢ τὸν δύστροπον κηδεμόνα τῆς κόρης, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ πεδία τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἱστορίας, δημιουργοῦσα ἔργα θεαματικώτατα. Τοιαῦτα ἦσαν *Γενοβέφα ἡ Ἐρημῖτις*, ἡ γνωστὴ ἡρωὶς τοῦ γερμανικοῦ διηγήματος, ἧς αἱ θλιβεραὶ περιπέτειαι συνεκίνουν ἡμᾶς ἄλλοτε κατὰ τὴν παιδικήν μας ἡλικίαν, τὰ *μυστήρια τῆς ἱερᾶς Ἐξετάσεως*, ἀλλὰ καὶ ὁ *Βελισάριος* καὶ ἡ *ἐν Θερμοπύλαις μάχη* καὶ ἡ *πυρπόλησις τοῦ τουρκικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ Κανάρη* καὶ ὁ *Ναπολέων ἐν Μόσχᾳ* καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς νωπῆς προσέτι ἱστορίας πρόσφατα ἐπεισόδια, οἷον ἡ *μάχη τοῦ Γκριτζόβαλη*! Περιεργοτάτη εἶνε ἡ διεξαγωγὴ τῆς μιμικῆς παραστάσεως· πενιχρὰ καὶ παράτονος ὀρχήστρα ἀνακρούει τὸν ἦχον γνωστοῦ μελοδράματος ἀργὰ καὶ μετὰ μέλους ἑνόσῳ ἡ ᾆσις βαίνει ὀμαλῶς καὶ ὑποτίθεται διάλογος ἐπὶ τῆς σκηνῆς· ἀλλ' ἅμα ὡς ἐπέλθῃ εἰς τὴν δρᾶσιν γοργότης, καὶ ἐπίκειται σκηνή τις δραματική, σύγκρουσις ἢ ἄλλο, μικρὸς κωδωνίσκος ἀπὸ τῶν παρασκηνίων εἰδοποιεῖ τὴν ὀρχήστραν, ἥτις παραχρῆμα ἀφίνουσα εἰς τὸ μέσον τὸν πρότερον ἦχον, τονίζει γοργὸν ἐμβατήριον. Ἡ πυρῖτις καταναλίσκεται ἀφειδῶς κατὰ τὰς παραστάσεις, ὧν τὸ θέμα εἶνε πολεμικὸν καὶ οἱ πυροβολισμοὶ ἀλλεπάλληλοι ταράττουσι τότε τὰς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ ἐρημικὰς ἠχούς, ἐπειδὴ δὲ ἡ τέχνη τῶν δραματουργῶν εἰς εὐδαιμίαν ὑπάγεται ὑποχρέωσιν χρονολογικήν, ἢ ἱστορικήν, ἡ πυρῖτις φαίνεται θαυματουργοῦσα αἰῶνας ὅλους πρὸ τῆς ἐφευρέσεώς της καὶ οὐχὶ σπανίως πρὸς τέρψιν ἀπερίγραπτον τοῦ κοινοῦ, μὴ σκανδαλιζομένου ἐκ τοιούτων μικρολογημάτων, φαίνονται οἱ καρηκομόωντες Σπαρτιᾶται καταδιώκοντες ἀναμέσου χαρτίνων βράχων τοὺς στρατιώτας τοῦ Ξέρξου ὡπλισμένοι γενναίως μὲ κλέφτικα καρυοφύλλια! καὶ ὁ Βελισάριος σφάζων ἢ φονεύων ἡρωϊκῶς διὰ πιστολισμῶν πολεμίους... Τούρκους! Μετὰ τὴν παντομίμαν ἐπακολουθοῦσι τὰ ᾄσματα παρ' ἀοιδῶν ξένων, γαλλίδων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἢ ἰταλίδων, εἰς γαλλικήν, ἰταλικὴν ἢ ἐστρεβλωμένην ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ ἀοιδός, ἐνῷ ᾄδει, εἶνε ὁ διαρκὴς σκοπὸς βολῆς ἀνθοδεσμῶν ριπτομένων κατ' αὐτῆς, μὲ δύναμιν ἀρειμάνιον, μὲ καταφανῆ πρόθεσιν ἂν οὐχὶ ἀναιρέσεως τοὐλάχιστον τυφλώσεως ἢ ἀκρωτηριάσεως αὐτῆς, πρὶν δὲ τελειώσῃ τὸ ᾆσμα, θόρυβος καταχθόνιος, ἀλαλαγμός, φωναί, συριγμοί, ποδοκροτήματα διερμηνεύουσι τοῦ κοινοῦ τὴν ἀπαίτησιν ὅπως τὸ ᾆσμα ἐπαναληφθῇ, ὁσάκις δὲ τύχῃ [illegible] νὰ εἶνε τοῦ συρμοῦ ὡς τὸ περίφημον ἐκεῖνο Ἱσπανικόν, οὐτινος ἀκόμη ἡ κατάχρησις βασανίζει τὰς ἀκοάς μας, καὶ ἡ ἀοιδὸς νὰ χαίρῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ δημοσίου, ἡ ἐπανάληψις ἐξακολουθεῖ ἀτελεύτητος. Ἔπειτα κατὰ σειρὰν ἐκτελοῦνται τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ προγράμματος, καταλήγοντος πάντοτε εἰς κωμῳδίαν μονόπρακτον, φορτικὸν βαναυσοτέχνημα, πλῆρες ἀγροίκων ἀστειοτήτων. Εἰς τὰς τοιαύτας κωμῳδίας καὶ εἰς τὰ κωμικὰ ᾄσματα ἀπέκτησε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φήμην καὶ κλέος ὁ Κωστάκης Καλλίτσης, γελωτοποιὸς μὴ στερούμενος ποιᾶς τινος ἀγχινοίας, ἀλλ' οὐτινος ἡ εὐφυΐα οὐδέποτε ἤρθη ὑπεράνω τοῦ χυδαίου καὶ τοῦ μετρίου. Κατὰ τὰ διακλείμματα τὸ θέαμα εἰς τὰς παραστάσεις ἰδίως τοῦ Ἄντρου, ἦτο ἐπίσης ἐνδιαφέρον· τὸ κοινόν, ἀποτελούμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἐργατικῶν ἀνθρώπων, ἐξ ἀγυιοπαίδων, ὀψοκομιστῶν καὶ παραπλησίων ἄλλων στοιχείων ἐξηκολούθει νὰ θορυβῇ, νὰ μαίνηται, νὰ συρίζῃ, νὰ τρώγῃ κουλούρας· τινὲς ἐχρησιμοποίουν ὡς θεωρεῖα τοὺς κλῶνας τῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας πεφυτευμένης ὑπερμεγέθους λεύκης, ἀναρριχώμενοι εἰς αὐτοὺς καὶ ἀποτελοῦντες ἀλλόκοτα συμπλέγματα· ἀνθοπῶλαι καὶ πωληταὶ κουλουρίων καὶ καπνοῦ καὶ *στραγαλίων*, περιήρχοντο ἀνὰ μέσον τῶν θεατῶν, κάποτε δὲ καὶ στρατιωτική τις περιπολία ἐρευνῶσα καὶ συλλαμβάνουσα στρατιώ-

τὴν τινα μένοντα ἄνευ ἀδείας ἐκτὸς τοῦ στρατῶνος ἢ φέροντα παρανόμως πολιτικὴν ἐνδυμασίαν. Οἱ ἀλέκτορες πρὸ πολλοῦ εἶχον φωνήσει καὶ ἡ παράστασις ἐξηκολούθει, ἔληγε δὲ ἐνίοτε αὕτη μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ πολλοὶ τῶν θεατῶν ἔσπευδον ἀμέσως μετὰ τὴν παννύχιον διασκέδασιν ν' ἀναλάβωσι τὸ χειρωνακτικόν των ἔργον, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ ὁ ἀπαραίτητος εἰς τὸ ἐπάγγελμά των λυσίπονος ὕπνος. Ἦτο δὲ τὸ θέατρον τοῦτο τὸ πλέον παντὸς ἄλλου ἀντέχον εἰς τοῦ καιροῦ τὴν ἐπήρειαν· αἱ παραστάσεις του ἤρχιζον ἐνωρίτατα, ἅμα τοῦ ἔαρος ἐπιστάντος, διήρκουν δὲ καὶ μετὰ τὰς φθινοπωρινὰς βροχὰς καὶ ἔληγον μόνον ὅταν ἐπέκειτο ἡ χιονώδης ὥρα τοῦ ἔτους.

Τῶν θεάτρων, τῶν χρησιμευόντων ὡς ᾠδικὰ καφενεῖα τὸ θέαμα εἶνε πολὺ περισσότερον ἁπλοῦν καὶ μονότονον. Αἱ ἀοιδοὶ καὶ ἐκεῖ ἐπίσης «Γαλλίδαι καὶ Ἰταλίδαι» κατὰ τὰ προγράμματα, ἀλλὰ καὶ Γερμανίδες καὶ Βοημίδες καὶ πάσης ἄλλης φυλῆς ἀνερχόμεναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς ᾄδουσι διάφορα ᾄσματα μὲ τὴν ὑπήχησιν πενιχροτάτης ὀρχήστρας, ἀνθοβολούμεναι ὡσαύτως ἐμμαννῶς, ἀπαντῶσαι μὲ στερεότυπον μειδίαμα εἰς τὰ σκώμματα ἢ τὰς ἐνθουσιώδεις ἐνθαρρύνσεις τῶν ζωηροτέρων ἐκ τῶν ἀκροατῶν καὶ ὑποκείμεναι εἰς τὴν ἐπ' ἄπειρον ἐπανάληψιν τοῦ ψαλλομένου ᾄσματος, ἂν εὐαρεστῇ. Τὸ ἰδιάζον τῶν καφενείων αὐτῶν εἶνε ὁ δίσκος· μόλις ἡ ἀοιδὸς παύσῃ τὸ ᾆσμα, καὶ πάραυτα ἁρπάζει τὸν δίσκον καὶ τὸν περιφέρει μεταξὺ τῶν θεατῶν συλλέγουσα κερμάτια ὡς ἰδιαίτερον αὐτῆς φιλοδώρημα. Ἔπειτα ᾄδει ἡ Φλώρα καὶ κατόπιν ἡ Ἀνζέλ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Ἐλβίρα—διότι αἱ ἀοιδοὶ τῶν ᾠδικῶν καφενείων εἶνε γνωσταὶ μόνον ὑπὸ τὸ κύριον αὐτῶν ὄνομα—καὶ ἐκ περιτροπῆς ᾄδουσιν ὅλαι ἐπὶ πολλὰς ὥρας, μεσολαβοῦντος πάντοτε τοῦ φοβεροῦ δίσκου, τοῦ φορολογοῦντος ἀπηνῶς τοὺς θεατάς, οἵτινες ὑπέστησαν ἤδη διὰ τοῦ εἰσιτηρίου κατὰ τὴν εἴσοδον ἐλαφρὰν τινα φορολογίαν καὶ οἱ δίσκοι ἐξακολουθοῦν ἀμέτρητοι, πρέπει δέ τις νὰ ἔχῃ γενναίως ἐφωδιασμένον τὸ βαλάντιον διὰ ν' ἀναδειχθῇ ὀλυμπιονίκης εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα δίσκου. Παραφυάδες δὲ οὕτως εἰπεῖν τῶν ᾠδικῶν καφενείων εἶνε τὰ τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς, τ' ἀποκληθέντα διὰ τοῦ παραδόξου, ἀλλ' ἐπικρατήσαντος ὀνόματος *καφὲ-ἀμὰν* κατὰ συνήχησιν τοῦ *καφὲ-σαντὰν* καὶ ἕνεκα τοῦ θρηνώδους ἐπῳδοῦ: *ἀμάν*! τῆς ἀνατολικῆς μουσικῆς. Αἱ ἀοιδοὶ εἶνε συνήθως Ἀρμένιαι ἢ Ἑλληνίδες ἐκ Σμύρνης, ἡ δὲ ὀρχήστρα ἀποτελουμένη ἔκ τινων παραδοξοσχήμων ὀργάνων ἀποτελεῖ μέρος τοῦ θιάσου. Τὸ ἔρρινον ᾆσμα ἠχεῖ διατόρον, σπανιώτατα ποικιλλόμενον ὑπὸ λαρυγγωδῶν μεταπτώσεων, καὶ ὅσον ἐξακολουθεῖ, τόσον προσλαμβάνει τὴν πένθιμον μονοτονίαν τοῦ μοιρολογίου. Ἀλλ' ὡς νὰ μετέδιδεν ἡ μουσικὴ αὕτη εἰς τὸ ἀκροατήριον τὴν ἀσιατικὴν νωχέλειαν, καὶ σοβαρότητα, μένει τοῦτο εὔτακτον, σιγῶν, βεβυθισμένον εἰς νωθρὰν ἐντρύφησιν καὶ τὸ καλλίτερον οἱ δίσκοι περιφέρονται καὶ κοσμιώτερον καὶ κατ' ἀραιότερα διαλείμματα.

Ταῦτα ἦσαν τὰ θεάματα ἅτινα κατὰ τὰς θερινὰς ἑσπέρας ἔτερπον τὸ δημόσιον τὸ συρρέον εἰς τὰ τερπνὰ παριλίσσια μέρη, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν. Ἀλ' ἐπ' ἐσχάτων, ἕνεκα ἀτομικῶν περιπετειῶν, συμβαλλούσης δ' οὐκ ὀλίγον καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνωμαλίας, τινὰ ἐξ αὐτῶν παρήκμασαν· ἀφ' ἑτέρου δύο ἐκ τῶν κυριωτέρων, τὸ τῶν Ὀλυμπίων καὶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κατηδαφίσθησαν διὰ λόγους ρυμοτομίας, εἰς ἐπίμετρον δὲ ὅλος ἐκεῖνος ὁ χῶρος ἀνεστατώθη ἕνεκα τῶν γενομένων αὐτόθι ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ πλατεῖα τῆς Ὁμονοίας, γενομένη κεντρικὴ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς πόλεως, ἤρχισε νὰ προσελκύῃ καθ' ἑσπέραν χάρις εἰς τὰ λαμπρὰ μεγάλα καφενεῖά της καὶ τὰς ὀρχήστρας αὐτῶν καὶ τὴν σχετικῶς δαψιλεστέραν φωταγώγησίν της τὸ διψῶν ψυχαγωγίαν πλῆθος. Τότε ὅλα τὰ περὶ τοὺς Στύλους θεάματα ὡσεὶ ὑπείκοντα εἰς μυστηριώδη τινὰ κεντρόφυγα δύναμιν μετηνέχθησαν περὶ τὴν πλατεῖαν τῆς Ὁμονοίας, καὶ κατὰ μῆκος τῆς ἄλλοτε ἐρήμης καὶ ἀκατοικήτου ὁδοῦ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου, ἐντὸς τῶν περιπεφραγμένων οἰκοπέδων ἐβλάστησε διὰ μιᾶς πυκνὴ αὐτόματος φυτεία θεάτρων καὶ θεατριδίων. Τὴν ἑσπέραν διπλοῦς στοῖχος φώτων καὶ πυρσῶν βεγγαλικῶν καὶ πύραυλοι καὶ πυραὶ ρητινώδεις ἐδείκνυον ὅτι ἐκεῖ συνεκεντροῦντο καὶ ἠθύμουν οἱ Ἀθηναῖοι, βαδίζων δέ τις ἀνὰ μέσον τῶν τροχιῶν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀττικῆς καὶ διερχόμενος πρὸ τῶν ἑκατέρωθεν περιφώτων καὶ μεστῶν πλήθους καφενείων, ἤκουεν ἀνὰ πᾶν βῆμα ὁτὲ μὲν τὸν ἦχον τῆς *Βαρκούλας* ᾀδομένης ὑπὸ Ὄλγας τινὸς ἢ Ἀδελίνας, ὁτὲ δὲ ὀξυτάτους ἤχους τετραχόρδου συνοδεύοντας τοὺς παρατεταμένους στεναγμοὺς τῆς Κιόρ-Κατίνας, ἄλλοτε τὴν ἐμφαντικὴν ἐπιφώνησιν πρωταγωνιστοῦ τινος ἑλληνικοῦ δραματικοῦ θιάσου, καὶ ἄλλοτε τὴν γοργὴν παρακέλευσιν τῶν ἱππηλατῶν τοῦ ἱπποδρομίου, εἰς τὸ πέρας δὲ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Κωστάκη τὴν ὀρχήστραν ἐνθαρρύνουσαν διὰ τοῦ πατριωτικοῦ ἐμβατηρίου: «Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα στὰ βουνά» τοὺς ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ στρατιώτας τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος φέροντας στολὴν στρατιωτῶν πεζικοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεῦ καὶ ὁδεύοντας ἀρειμανίως κατὰ τῶν Ρώσσων.

Τώρα πάντα ταῦτα τὰ θεάματα ἐσάρωσαν αἱ ὑγραὶ πτέρυγες τοῦ φθινοπώρου, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Βερανζέρου· τώρα ἐπικρατεῖ νάρκη καὶ σκότος, ἐκεῖ ὅπου πρὸ ἡμερῶν ἐβασίλευε τόσον φῶς καὶ τόση ζωή! Ζήτημα εἶνε ἂν ἡ συγκέντρωσις τῶν θεαμάτων θὰ παραμένῃ διαρκῶς ἐκεῖ ὅπου μετηνάστευσαν ἢ ἂν θὰ ἐπανέλθωσι, τώρα ἀφοῦ ὁ χῶρος τῶν Ὀλυμπίων ἐξωραίσθη, εἰς τὴν ἀρχαίαν των κοιτίδα. Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ λύσῃ τὸ προσεχὲς θέρος· πλὴν οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ λύσις, τὸ ἐπ' ἐμοὶ εὔχομαι θερμότατα ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐκλείψωσιν, ἀλλὰ καὶ ν' αὐξήσωσιν εἰς ἀριθμὸν τὰ τόσον πρωτότυπα εἰς τὸ εἶδός των, τόσον φαιδρά, τόσον θορυβώδη ὑπαίθρια θέατρα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν μόνην διασκέδασιν τῶν Ἀθηνῶν, παρέχοντα εὐρὺ καὶ ποικίλον ἀναψυχῆς στάδιον κατὰ τὸ θέρος, εἰς τοὺς καταπεπονημένους κατοίκους αὐτῶν καὶ ἀφορμὴν λάλου παρεκβάσεως εἰς ἡμᾶς τοὺς ρωποπερπερήθρας χρονογράφους.

ΧΑΡΑΛΑΜΠΗΣ ΑΝΝΙΝΟΣ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ

ΤΗΣ ΑΓΑΘΗΣ ΤΟ ΠΗΔΗΜΑ

Α'.

Ἐβαίνομεν ἐπὶ τῆς εὐρείας ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Ἰτέαν, μέσῳ τῆς στενοχώρου πεδιάδος τῆς Ἀμφίσσης. Τὰ χονδρὰ καὶ γηραλέα στελέχη τῶν ἐλαιῶν ἐξετείνοντο ἀμφοτέρωθεν κατὰ πυκνὰς συστάδας, μέχρι βάθους, εἰς μυχὸν σκοτεινὸν καὶ ἀνήλιον. Ἐκεῖθεν δὲ ὠρθοῦντο, ἀποτόμως περικλείοντες ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν, βουνοὶ ὑψηλοί, αἱματώδεις τὴν ὄψιν ἢ κατάμαυροι ἐκ διαδοχῆς, πλήρεις σπηλαίων καὶ προεξοχῶν καὶ ἀδύτων, πυργίσκων φυσικῶν, ἐκτεταμένων ἐπάλξεων, πετρωδῶν σπονδύλων καὶ γόμφων, ὡς προκατακλυσμιαίου θηρίου σκελετοί, ἀμαυρᾶς μοναστηριακῆς στέγης ἀριστερά, τριῶν πενιχρῶν χωριδίων δεξιὰ καὶ τῶν καταρρεόντων τειχῶν τῆς πόλεως ὄπισθεν. Καὶ ἄν που διεκόπτετο ἡ συνέχεια τοῦ βουνώδους τούτου περιβόλου, προέκυπτον διὰ μέσου βαθυκύανοι αἱ πλευραὶ ἄλλων ὀρέων καὶ αἱ κορυφαί των, κατάλευκοι ἐκ τῶν χιόνων, ὡς κρυστάλλινοι πύργοι εἰς ὕψη θεόρατα.

Ὁ ὁδηγός μου, μεσόκοπος τὴν ἡλικίαν Ἀμφισσεύς, μὲ τὴν συνήθη ἐκ κυανοῦ μαλλίου ἐνδυμασίαν τῆς πατρίδος του, τὰ τσαρούχια εἰς τοὺς πόδας, τὸ σελάχι εἰς τὴν μέσην καὶ τὸ μαῦρον ἀτλαζωτὸν σκουφάκι εἰς τὴν κεφαλήν, βαδίζων παραπλεύρως τοῦ ρωμαλέου ἡμιόνου του, ἐπεδείκνυεν εἰς ἐμὲ τὰ χωρία καὶ κατωνόμαζε τὰς τοποθεσίας, ἀφηγούμενος τὰς παραδόσεις καὶ τὰ γεγονότα μετὰ τῆς αὐτῆς στωμυλίας καὶ πειστικότητος.

— Νὰ καὶ τσ' Ἀγαθῆς τὸ πήδημα· εἶπεν αἴφνης, δεικνύων μοι διὰ τοῦ μαστίγου δεξιά.

Εἴχομεν ἀφήσει ἤδη τὴν ἁμαξιτὴν ὁδὸν καὶ ἀνεβαίνομεν πρὸς τὸ Χρισσόν, ὅπερ ἐφαίνετο ὀρθούμενον κατέναντι, ἐπὶ τῆς βαθουλῆς πλευρᾶς τοῦ βουνοῦ. Δεξιὰ ἀπέκλυε τὸν ὁρίζοντα, ἐν ἐπιμήκει καὶ καμπύλῃ διαγραφῇ ἡ Κίρφης ἧς ἡ φαλακρὰ καὶ ἐστιγμένη πλευρὰ ἀπέστιλβεν ὡς δορὰ ζώου, χάσαντος τὸ τρίχωμά του. Ἐφαίνετο βραχεία τοῦ ὄρους προεξοχή, ἀποτόμως ἀπεσκεπαρνισμένη κατὰ κάθετον, τὸ Καραούλι τοῦ Καλόγερου, τοῦ περιφήμου ἁρματωλοῦ Ἀλέξη Καλόγερου ἡ σκοπιὰ καὶ κάτω, συγχεόμενος ἐκ τῆς ἀποστάσεως μετ' αὐτοῦ, ταπεινὸς βράχος, αὐχμηρῶς πρασινίζων καὶ ὀρθογωνίως προέχων πρὸς τὴν πεδιάδα τοῦ Χρισσοῦ. Ἐνῷ δ' ἐγὼ ἀνηρεύνων διὰ τοῦ βλέμματος τὸν βράχον ὃν μοὶ ἐδείκνυεν ὁ ὁδηγός καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἐκκλησίδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ τ' ἀμαυρὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου τείχους τῆς Κρίσσης ἀνεζήτουν δὲ κατ' ἐμαυτὸν τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ὀνομασίας του, ἤκουσα τὸν ὁδηγὸν ψιθυρίζοντα:

— Νὰ ποὺ φέρνουν ἡ ἀγάπες καμμιὰ φορά!..

— Τί ἀγάπες;

— Βέβαια· ἂν δὲν ἀγαποῦσε, δὲ θὰ πήγαινε νὰ γκρεμισθῇ 'ς τὸ βράχο ἡ Ἀγαθή.

Καὶ χωρὶς νὰ μὲ ἀφήσῃ νὰ ἐκφράσω τὴν ἀπορίαν μου διὰ τὸν συλλογισμόν του αὐτόν, ἤρχισεν ἐν ἀφελεῖ καὶ ἁπλοϊκῇ φράσει νὰ διηγῆται τὴν λυπηρὰν ἱστορίαν τοῦ πηδήματος.

Β'.

Ἦταν Χρισσαΐτισα, κόρη τοῦ γέρω Τζαμανίκα, τοῦ προεστοῦ. Καὶ τί ὠμορφιὰ ἦταν ἐκείνη! νεραΐδα νάητον πάλι τέτοιαν ὠμορφιὰ δὲ θὰ τὴν εἶχε. Σὰν ἐπάαινε τὸ σούρπωμα 'ς τὴ βρύσι τῆς Σωτήρας νὰ γιομίσῃ, τὰ παλληκάρια ἐστέκονταν ἀραδιαστὰ 'μπροστά της, διψασμένα ν' ἁρπάζουν καμμιὰ ματιά. Μὰ ἐκείνη γιὰ ἕνα μονάχα εἶχε τῆς ματιὲς καὶ τὰ χαμογέλοια της, γιὰ τὸ Φλῶρο, τοῦ γέρω Τάσου τὸν ἔγγονο· γιὰ τ' αὐτὸν ἐφύλαξε τὴν ὠμορφιά της περιωρισμένη, σὰν τὸ φιλάργυρο τὸ χρυσάφι του. Ἂν ἔρριχνε καμμιὰ φορὰ τὴ ματιά της σπαθὶ μέσ' 'ς τὰ παλληκάρια δὲν τὸ ἔκανε παρὰ γιὰ νὰ βρῇ ἐκεῖνον. Καὶ σὰν τὸν εὕρεσκε, ἔβλεπες τὰ χαμογέλοια καὶ τὴς λιγειμένες ματιὲς βροχὴ ἀπάνου του... Κακόμοιρα νειάτα ἄδικα ποῦ χανῶστε!..

Μὰ νὰ σοῦ 'πῶ τὴν ἀλήθεια τ' ἄξιζε καὶ τοῦ Φλώρου ἡ τόση ἀγάπη. Ἕνα δενδρὶ ἐκεῖ ἀπάνου 'ς τὸν καιρό του, ἕνας λεβέντης ὡς ἐκεῖ-σωστὸ στηλιάρι πουρναρίσο! 'ς τὴ δύναμι 'μπορῶ νὰ σοῦ 'πῶ ὅτι ἔφθανε τὸν ἀντρειωμένο ποὺ λέν

πῶς ἐξερρίζωσε τὸ Βελούχοβο πέρα, 'ς τοῦ Μαλανδρίνου τὸν κάμπο· καὶ 'ς τὴ λευθεράδα τὸν Ἀντρίτσο, τὸν ξακουσμένο κλέφτη τῆς Λειβαδιᾶς. Τῆς γιορτάδες, σὰν ἄλαζε κ' ἐκρέμαγε ἀπάνου τ' ἀσήμια τοῦ παποῦ του, δὲν τὸν ἔφθανε ἄγγελος γραμμένος. Γιὰ τ' αὐτὸ ὅλοι 'ς τὸ χωριὸ ὅσοι ἤξεραν τὴν ἀγάπη τους, ἔλεγαν πῶς ἡ Ἀγαθὴ κι' ὁ Φλῶρος ἐγεννήθηκαν μόν' καὶ μοναχὰ γιὰ νὰ γενοῦν ζευγάρι. Καὶ τ' ἄλλα παλληκάρια, ἂν κ' ἐζήλευαν γιὰ τὴν τύχη αὐτὴ τοῦ Φλώρου, μὰ μέσα τους τῶλεγαν ἄθελα πῶς τ' ἄξιζε τέτοια λυγερή.

Ὤχ, κόσμε ψεύτη καὶ Χάρε κλέφτη!.. Ἐγὼ τὸ λέω καὶ θὰ τὸ λέω ὡς πού νὰ πεθάνω, πῶς ἡ ζωή μας κ' ἡ τύχη μας ἀπὸ μιὰ τρίχα κρέμεται. Ἀκοῦς ἀδερφέ, γιὰ ἕνα καὶ μοναχὸ χαιρέτισμα νὰ χαλάσουν τόσω χρονῶν ἀγάπη!.. Ἀκοῦς νὰ μὴ συλλογισθοῦν τὰ ντέρτια τους, τὰ δάκρυα καὶ τοὺς καϋμοὺς πού 'τράβαγαν ἑφτὰ χρόνια τόρα!..

Ἦταν θυμᾶμαι ὄχι παραπάνω ὄχι παρακάτω τέτοια ἐποχή, τὸ Μάϊ. Ἡ Ἀγαθὴ ἦταν φτωχούλα—καθὼς ἤμαστε δὰ ὅλοι ἐδῶ—κ' ἐσύναζε βίκο μ' ἄλλους ἀργάτες 'στὸ χωράφι τοῦ γέρω Ζωϊτοῦ, πού εἶνε 'δῶθεν ἀπὸ τὸ καλδερίμι. Μεσ' 'στὸ μεσημέρι νά σου καὶ διαβαίνει ἐκεῖθεν ὁ Φλῶρος, ἐρχάμενος κάτω ἀπ' τὰ ληοστάσια.

— Γειά σας—'γειά σου!

Ὅλοι οἱ ἀργάτες ἔδωκαν ἀπόκρισι 'στὸ χαιρέτισμα τοῦ Φλώρου. Μονάχα ἡ Ἀγαθή, θὲς ἀπὸ 'ντροπὴ θὲς ἀπ' ἄλλο τίποτε, δὲν ἀπάντησε παρὰ κατακόκκινη, σὰν τὸ ρουμπίνι, ἔμενε γονατιστή, συνάζοντας τὸ βίκο.

Μὰ ὁ Φλῶρος, πού γιὰ τ' αὐτὴ μονάχα ἐδιάβηκ' ἐκεῖθε, γιὰ ν' ἀκούσῃ ἕνα γλυκὸ λόγο ἀπ' τὸ στόμα της, ἔννοιωσεν ἕνα τράνταγμα βαρὺ μέσ' 'στὴν καρδιὰ κ' ἐκιτρίνισεν 'σὰν τὸ φλωρί.

— Δὲ μᾶς μιλᾶς, ὀρὲ Ἀγαθή· τῆς εἶπε, μὲ μισοκομμένη φωνή.

— Δὲν πῆρα χαμπάρι, δόλιε· νὰ μοῦ συμπαθᾶς· εἶπεν ἡ Λυγερὴ μὲ χαμόγελο.

Μὰ τὸ χαμόγελο ἐκεῖνο ἦταν ἀγιάτρευτη πληγὴ γιὰ τὸ παλληκάρι. Ἐγύρισε, τὴν κύτταζε μὲ μάτια βουρκωμένα, μ' ἕνα τρεμούλιαμα παράξενο 'στὰ χείλη κ' ἔφυγε μουρμουρίζοντας πίσ' ἀπὸ τὰ δόντια του... Ἔπειτ' ἀπὸ 'λίγες 'μέρες ἀκούστηκε 'στὸ Χρισσὸ πῶς ὁ Φλῶρος ἀρρεβωνιάστηκε 'στὸ Σερνικάκι, τὸ ἀντικρινό μας τὸ χωριό.

Ἄ! δὲ θὲς ἄλλο χειρώτερο ἀπὸ τὸ θυμό! φοβερώτερο θεριὸ ἀπ' αὐτὸν δὲν 'μπορεῖς νὰ βρῇς 'ς τὸν ἄνθρωπο! Σκάφτει μέσα τὴν ψυχή σου, σὰν τὸ σαράκι τὰ σάπια πατερὰ κ' ἐσὺ τὸν βαστᾷς· φωτιὰ νὰ βρῇς 'μπροστά σου πέφτεις σὰν στραβός, ποτάμι ν' ἀπαντήσῃς πνίγεσαι ἀλύπητα, ἀπὸ πεῖσμα μονάχα, ἀπὸ τὴν ἰδέα νὰ χαθῇς ἐσὺ γιὰ νὰ κάμῃς τοὺς ἄλλους νὰ λυπηθοῦν. Ἔτσι τῶκαμε τόρα κι' ὁ Φλῶρος. Καὶ σὰν νὰ φοβούνταν θάρρεῖς μήπως καὶ μετανοιώσῃ ἀργότερα, ἅμα 'βγῆκεν ὁ Μάϊς ἔκαμε καὶ τὰ στέφανα. Μὲ τὴν ὥρα πού γλεντοῦσεν αὐτὸς 'ς τοῦ γάμου τὸ τραπέζι, ποιὸς νὰ τῶλεγε πῶς ἡ Ἀγαθή, ἡ πρώτη του ἀγάπη, ἐπαράδινε 'στὸ Χάρο τὸ κορμί της...

Κακόμοιρο κορίτσι! 'ς'τσ' ἀγάπης τῆς λαβωματιὲς βοτάνια δὲ χωροῦνε. Τὸ ὤνοιωθε αὐτ' μέσα 'στὴν καρδιά της, ἡ ἄραχλη. Καὶ τὴν ἴδια νύχτα, σὲ μιὰ ἀνδρίκια φλοκάτα τηλιγμένη, ἔφυγε, σὰν κλέφτης, ἀπ' τοῦ πατέρα της τὸ σπίτι, ἐπῆγε ἴσα 'κεῖ 'στὸ βράχο καὶ βάνοντας τὴ φλοκάτα 'μπρὸς 'στὰ μάτια της, νὰ μὴ βλέπει τὸν γκρεμό, ἐρρίχθηκε κάτω...

Τὴν ἄλλη 'μέρα, οἱ Χρυσσαῖτες πού 'δούλευαν 'στὸ ληοστάσι, εὑρῆκαν κατακομμένο, τὸ δόλιο τὸ κορμί της. Κακόμοιρα νειάτα, ἄδικα πού χανῶστε!..

Γ'.

Εἴχομεν φθάσει εἰς τὰς πρώτας οἰκίας τοῦ Χρισσοῦ ὅτε ὁ ὁδηγός μου ἐπεράτωσε τὴν διήγησίν του. Ὁ ἥλιος ἔδυεν ἤδη ὄπισθεν τῶν ὀρέων τῆς Δωρίδος.

Τὰ πυκνὰ τῶν ἐλαιοδένδρων φυλλώματα ἠπλοῦντο εἰς μαύρην σκιὰν ἐπὶ τῆς πεδιάδος, τὰ νερὰ τοῦ Κρισσαίου κόλπου ἀπέστιλβον ἔτι μεταξὺ τῶν νησιδίων, ὑπὸ μαρμαρώδη σιγὴν ἀποκρύπτοντα τοῦ Ὠρίφα, τοῦ Βυζαντινοῦ ναυάρχου τὸν θρίαμβον καὶ τὰ μύρια ναυάγια τῶν Μωαμεθανῶν πειρατῶν· τὸ Γαλαξείδιον πέραν ἐν τῷ μυχῷ ἤναπτε τοὺς λύχνους του, ἐνῷ αἱ οἰκίαι τοῦ Χρισσοῦ ἐφαίνοντο ἔτι ροδόχροες ἐκ τοῦ ἑσπερινοῦ λυκώφωτος καὶ νυγάζετο ἐν μεγαλοπρεπείᾳ ὁ ὑπερκείμενος βράχος τῶν Δελφῶν καὶ διεγράφετο εἰς τὸ βάθος ἐν γαλανῷ ὁρίζοντι ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Ἀραχώβης καὶ κάτω, ἐν τῇ φάραγγι, ἔτρεχεν ὑπὸ σκιὰν ὁ Πλειστός. Ἡ διήγησις τοῦ ὁδηγοῦ ἐξηλείφθη εὐθὺς ἐκ τῆς μνήμης μου πρὸ τῆς ρωμαλέας πέριξ εἰκόνος, πρὸ τῆς θέας μαύρης τινὸς σχισμάδος εἰς τὸ βάθος τῆς φάραγγος, τοῦ σπηλαίου τῆς Ἱερουσαλείμ, ὅπου ἐγνώριζον ὅτι ἐξεψύχησεν ἐκ τῶν μυρίων πληγῶν καταπονηθεὶς ὁ Βλαχαρμάτας Βέργος, ὁ ἐξακουστὸς κλέφτης τοῦ Μαυρολιθάρου. Ὁ σκοπὸς ὅστις μ' ἐπλάνα ἐκεῖ, αἱ διηγήσεις τὰς ὁποίας καθ' ἡμέραν ἤκουον, ὁ λαὸς αὐτὸς μὲ τὸν ὁποῖον ἀνετρεφόμην, εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' ἐμοῦ παντὸς ἄλλου αἰσθήματος τὴν ἐντύπωσιν. Τὰ ρωμαλέα σώματα, τοὺς γενναίους χαρακτῆρας, τὰς γρανιτώδεις ψυχὰς ὅσας ἀδιακόπως ὀνειροπολῶ, εὕρισκον ἐκεῖ ζωντανὰς εἰς τὴν μνήμην τῶν γερόντων,

εἰς τὰ παραστήματα τῶν παλληκαρίων παντὸς χωρίου, εἰς τὰς τραχείας καὶ ἀποτόμους ὄψεις τῶν βουνῶν, εἰς τὴν βιαιότητα τῶν πνεόντων ἀνέμων, ὥστε τὸ λεπτεπίλεπτον αἴσθημα, τὸ ὠθήσαν εἰς αὐτοθυσίαν τὴν Ἀγαθὴν δὲν συνεκίνει καθ' ὅλου τὴν ψυχήν μου ὅπως ὁ ἀρεσκόμενος εἰς τὸν βρόμον τοῦ κεραυνοῦ καὶ τὴν μανίαν τῶν στοιχείων ἀδιαφορεῖ καὶ εἰς τὸ περιπαθέστερον αὔλημα.

Ἤδη ὅμως, ὁσάκις ἀναπολήσω εἰς τὴν μνήμην μου τὴν θλιβερὰν ἐκείνην ἱστορίαν καὶ ἀναπαραστήσω διὰ τῆς φαντασίας ἐνώπιόν μου τὸ χαῖνον βάραθρον οἷον τὸ εἶδα τὴν ἑπομένην ἡμέραν μὲ τὰς κατερριμμένας πέτρας του καὶ τὰ ἀφρίζοντα καὶ θορυβοῦντα μεταξὺ αὐτῶν νερὰ τοῦ Πλειστοῦ, ὁμολογῶ ὅτι κατέχομαι ὑπὸ ἀμέτρου συμπαθείας διὰ τὴν ἐφάμιλλον τῆς Σαπφοῦς χωρικήν...

Ἀναρέας Καρκαβίτσας

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΕΓΕΙΡΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΑΤΕΙ

Τοῦ συρμοῦ πλέον καντήντησαν νὰ θεωρῶνται αἱ διάφοροι παθήσεις τοῦ νευρικοῦ ἡμῶν συστήματος. Καὶ ὅσοι ἀκόμη οὐδὲν ἔπαθον ἄλλο νόσημα κατὰ τὸν βίον των εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχωσι παράπονα κατὰ τῆς ἀδυναμίας τῶν νεύρων καὶ τοῦ ἐγκεφάλου των, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ὄχι πλέον φυσιολογικὴν κατάστασιν ἐπιρρίπτουν ὅλας τὰς μικρὰς ἀταξίας καὶ ἀνωμαλίας, τὰς ἐνοχλούσας αὐτοὺς καθ' ἑκάστην.

Ἀλλ' εἰς τοῦτο πταίουν ἴσως ὀλίγον καὶ αὐτοὶ οἱ φυσιοδίφαι καὶ φυσιολόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐν ᾧ πρότερον, θωρακούμενοι ὄπισθεν τῆς ἀρχῆς ὅτι τὰ νευρικὰ κέντρα τοῦ ἀνθρώπου εἶνε τὸ μᾶλλον ἀνεξιχνίαστον ὄργανον τοῦ σώματος, ἀορίστους μόνον εἶχον ἰδέας καὶ περὶ τῶν ἀσθενειῶν του, ἤδη ἐμβαθύνοντες κάπως εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν αὐτοῦ, εὗρον ὅτι μέγα μέρος τῶν σοβαρῶν καὶ μᾶλλον δυσιάτων νοσημάτων ἔχουν τὴν ἀρχήν των εἰς μεταβολὰς τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Οὔτε πρέπον οὔτε δίκαιον εἶνε νὰ δείξωμεν ἐδῶ, εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Ἑστίας», τὰς προόδους, ὅσας ἐπετέλεσαν αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου· ἀρκεῖ μόνον νὰ τοῖς εἴπωμεν, ὅτι διὰ νὰ ἐννοήσωσιν αὐτὰς προαπαιτοῦνται γνώσεις περὶ τῆς ἰατρικῆς οὐκ ὀλίγαι, τὰς ὁποίας μόνον διὰ τῆς σπουδῆς τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἠμποροῦν ν' ἀποκτήσουν.

Ἐν εἴδει ὅμως ἐπεξηγήσεως τῶν κατωτέρω σημειώσεων προτάσσομεν τὰς ἑξῆς γραμμάς.

Ἐὰν ἐπὶ στιγμὴν φαντασθῶμεν τὸ σῶμα ἡμῶν ὡς κύκλον, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ κύκλος οὗτος ἔχει καὶ κέντρον καὶ ἀκτῖνας. Τὸ κέντρον λοιπὸν αὐτοῦ εἶνε ὁ ἐγκέφαλος μετὰ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀκτῖνες δὲ τὰ νεῦρα. Ὁ ἐγκέφαλος μετὰ τῆς παρεγκεφαλίδος καὶ τοῦ προμήκους μυελοῦ πληροῖ τὸ κρανίον μας καὶ εἶνε ἕδρα τῶν τελειοτέρων λειτουργιῶν τοῦ ἡμετέρου ὀργανισμοῦ, ὁ δὲ προμήκης μυελὸς διήκει ἀπὸ τοῦ τραχήλου μέχρι τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, δι' ὅλης τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ ὑπάρχουν διεσπαρμέναι αἱ ἀφετηρίαι, ὅθεν κινούμενα τὰ οἰκεῖα νεῦρα ἐπιτελοῦσιν ἄλλας λειτουργίας, γινομένας ἄνευ τῆς ἡμετέρας βουλήσεως καὶ κατ' ἀνάγκην.

Ὅσον ἀνώτεραι καὶ σπουδαιότεραι εἶνε αἱ λειτουργίαι τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἄλλο τόσον σημαντικωτέρα εἶνε καὶ ἡ ἐργασία τῶν ἐξ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ὁρμωμένων νεύρων, διότι τὰ μὲν ἔχουν ἐντολήν τινα ἰδιαιτέραν, νὰ μεσολαβοῦν δηλαδὴ εἰς τὴν ὅρασιν, τὴν ἀκοήν, τὴν ὄσφρησιν καὶ τὴν γεῦσιν, ἄλλα δὲ εἰς τὴν μάσσησιν, εἰς τὴν κίνησιν τῶν ὀφθαλμῶν, εἰς τὴν ἀναπνοήν, εἰς τὴν κίνησιν τῆς καρδίας, τοῦ λάρυγγος κτλ. καὶ τέλος τὸ σύστημα τοῦ συμπαθητικοῦ λεγομένου νεύρου διαρρυθμίζει τὰς λειτουργίας τῶν πεπτικῶν καὶ τῶν ἀδενοειδῶν ὀργάνων τοῦ σώματός μας.

Αἱ πραγματικαὶ ἀσθένειαι, δηλαδὴ αἱ παθήσεις ἐκεῖναι τοῦ νευρικοῦ μας συστήματος, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ ἀνατομικήν τινα ἀλλοίωσιν καὶ μεταβολὴν εἴτε ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε ἐντὸς τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, εἴτε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τῶν κινητικῶν καὶ αἰσθητικῶς νεύρων, εἶνε σχετικῶς εὐάριθμοι, ἡ δὲ διάγνωσις αὐτῶν καὶ ἡ θεραπεία εἶνε ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ ἰατροῦ.

Ἀλλ' ὑπάρχουσιν ἄλλα νοσήματα, καὶ ὄχι εὐάριθμα, ὡς ἡ ἐπιληψία, ἡ καταληψία, ὁ τέτανος, ἡ χορεία κτλ., κατὰ τὰ ὁποῖα οὐδεμία εὑρίσκεται παθολογικὴ ἀλλοίωσις εἰς τὴν κατάστασιν τῶν νεύρων, καὶ ἐν τούτοις οἱ πάσχοντες ὑποφέρουν δεινῶς καὶ κινδυνεύουν. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει προσέτι καὶ ἄλλη μία πάθησις, ἡ ὁποία ἔχει ἀπειραρίθμους φάσεις καὶ τῆς ὁποίας ἡ φύσις δὲν ἐξηρευνήθη ἀκόμη.

Ἡ πάθησις αὐτὴ εἶνε ὁ λεγόμενος ὑστερισμός, συνηθέστατος εἰς τὰς γυναῖκας, οὐχὶ σπάνιος ὅμως καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας, διαφέρων τῆς γενικῆς νευροπαθείας, τῆς νόσου τοῦ αἰῶνός μας, μόνον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς ἐντάσεως τῶν διαφόρων καὶ ποικίλων συμπτωμάτων του.

Καὶ ὁλόκληρον ἀκόμη παθολογίαν ἐὰν ἐγράφομεν, πάλιν δύσκολον θὰ ἦτο ν' ἀπαριθμήσωμεν καὶ συστηματικῶς νὰ κατατάξωμεν τὰ διάφορα συμπτώματα καὶ τὰς ἐξωτερικὰς

ἐκδηλώσεις τοῦ ὑστερισμοῦ καὶ τῆς νευροπαθείας.

Εἰς τὰς πλείστας ὅμως περιστάσεις τὸ ἀλάνθαστον σύμπτωμα τῆς τοιαύτης ἀσθενείας εἶνε ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη, δι' ἧς οἱ ἀσθενεῖς θέλουσι καὶ καλὰ νὰ πείσωσι τοὺς οἰκείους των ὅτι πραγματικῶς πάσχουν, ἐν ᾧ εἶνε ὑγιέστατοι. Τὰ πάντα τοὺς βλάπτουν καὶ ἔχουν ἀπερίγραπτον φόβον πρὸ τῆς κινήσεως. Στεροῦνται θελήσεως καὶ δυσπιστοῦσιν εἰς ὅλους. Πᾶσα περιποίησις, πᾶσα θεραπεία καὶ μέριμνα ἐκ μέρους τῶν περὶ αὐτοὺς τοὺς ἐμβάλλει εἰς περισσοτέραν ἀνησυχίαν ἀντὶ νὰ κατευνάσῃ τὸ πάθος των, καὶ τὰ συμπτώματα ἐκτείνονται ὁσημέραι καὶ πολλαπλασιάζονται.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἀναφέρεται παραλυτικός τις, ὅστις μὴ εὑρὼν θεραπείαν τοῦ πάθους του ἐπὶ πολλὰ ἔτη, προσῆλθε τέλος καὶ πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐθεραπεύθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ μιᾶς καὶ μόνης λέξεως. Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην εἰς τὴν περίστασιν ταύτην νὰ θεωρήσωμεν τὸ γεγονὸς τοῦτο ὡς ἀνεξήγητον θαῦμα. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς βαθὺς γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, διέγνω βεβαίως τὸ ἀληθὲς τοῦ παραλυτικοῦ πάθος καὶ χωρὶς νὰ διστάσῃ εἶπεν αὐτῷ ἐπιτακτικῶς: «*Ἔγειραι! ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει!*»

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς θείας ταύτης φράσεως συγκεφαλαιοῦται ὅλη ἡ θεραπεία τοῦ ὑστερισμοῦ καὶ τῆς νευροπαθείας, ἡ θεραπεία δηλαδὴ τῆς ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς, πάσχοντος κυρίως ἔλλειψιν θελήσεως.

Καὶ οἱ σημερινοὶ ἰατροί, ἀφ' οὗ κατὰ σειρὰν μετεχειρίσθησαν ὅλα τὰ φάρμακα, ἀφ' οὗ ἐξήντλησαν ὅλον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀντισπασμωδικῶν κττ. μέσων, κατήντησαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ καλλίστη τῆς σημερινῆς νευροπαθείας θεραπεία ἔγκειται εἰς τὴν σκληραγωγίαν τοῦ σώματος, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ εἰς τὴν παγίωσιν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ἰδίᾳ δὲ τῆς βουλήσεως.

Ἡ σκληραγωγία καὶ ἐνίσχυσις τοῦ σώματος ἐπιτυγχάνεται διὰ ταχτικῶν ψυχρολουσιῶν, διὰ θαλασσίων λουτρῶν, συνεχῶς γενομένων, διὰ τῆς ἱππασίας, διὰ μακρῶν περιπάτων καὶ σωματικῶν ἀσκήσεων.

Θ. Χ. Φωρας.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

Τὸ εὐτυχέστερον ἀνδρόγυνον ἀποτελοῦσιν ἀνὴρ κωφὸς καὶ γυνὴ τυφλή.

—

Ὁ μεγαλείτερος ἔπαινος γυναικὸς εἶνε τὸ νὰ μὴ γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς.

—

Τὸ πρῶτον δάκρυ τοῦ ἔρωτος εἶνε ἀδάμας· τὸ δεύτερον εἶνε μαργαρίτης· τὸ τρίτον εἶνε δάκρυ.

—

Ἡ χάρις εἶνε ἡγεμονὶς ἥτις χάνει τὴν δύναμίν της εὐθὺς ἅμα λάβῃ γνῶσιν αὐτῆς.

—

Τὸ μόνον μυστικὸν τὸ ὁποῖον φυλάττουσιν αἱ γυναῖκες εἶνε ἡ ἡλικία των.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Αἱ γυναῖκες κατ' οὐδὲν πολλάκις ὑστεροῦσι τῶν ἀνδρῶν, ὡς πρὸς τὴν γενναιότητα καὶ τὴν παράβολον τόλμην. Διὸ συχνάκις βλέπομεν γυναῖκας συνοδευούσας τοὺς ἄνδρας εἰς μακρυνὰ καὶ ἐπικίνδυνα ταξείδια, ἐν τῇ ἱστορίᾳ δὲ τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων οὐκ ὀλίγαι γυναῖκες ἀναφέρονται. Οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀεροναυτικῇ διέπρεψαν καὶ μάλιστα ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάβασις δι' ἀεροστάτων παρεῖχε τοὺς μεγίστους τῶν κινδύνων. Πρῶται ἀνελθοῦσαι εἰς ἀεροπόρον σφαῖραν ἀναφέρονται ἡ κόμησσα Μονταλαμπέρτ, ἡ κόμησσα δὲ Πόττη καὶ ἡ δεσποινὶς δὲ Λαγὰρδ ἐν συνοδίᾳ τοῦ Στεφάνου Μογκολφιέρου κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὸ 1784 δὲ ἡ κ. Θιέλ πρώτη ἀνῆλθε ἐντελῶς μόνη διὰ μογκολφιερείου σφαίρας, ταύτην δ' ἐμιμήθησαν εἶτα αἱ ἀδελφαὶ Σιμονὲν καὶ ἡ Οὐρανία Φλερύ. Πρώτη ἐξ ἐπαγγέλματος ἀεροναύτης γυνὴ ἡ κ. Βλανσάρδ, ἐφονεύθη οἰκτρῶς τὴν 6 Ἰουλίου 1869, κατακαέντος τοῦ ἀεροστάτου αὐτῆς ὑπὸ πυροτεχνήματος κάτωθεν ῥιφθέντος.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ἡ κ. Ναδὰρ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Γίγαντος καὶ ἡ Σάρα Βερνάρδ, τῷ 1878. Πλείσται ἤδη γυναῖκες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀεροναυτικὴν ζητοῦσαι συγκινήσεις ἀγνώστους καὶ δυσεφίκτους ἐπὶ τῆς γῆς. Μεταξὺ δὲ τῶν τολμηροτέρων δέον ν' ἀναφέρωμεν τὴν δεσποινίδα Ἀλβετίναν, ἥτις πλειστάκις ἀνῆλθε μόνη ἢ καὶ ἐν συνοδίᾳ εἰς μέγιστα ὕψη. Πᾶσαι αἱ γυναῖκες αὗται ἦσαν γαλλίδες.

Ἰατρός τις ἐν τῇ Ὀρλεάνῃ θέλων νὰ ἴδῃ τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας ἔδωκεν εἰς ἑκατὸν ἀσθενεῖς νὰ πίωσιν ποτόν τι ἀνάμηκτον ἐκ ζαχάρεως καὶ ὕδατος. Μετὰ ἓν δὲ τέταρτον ἐπανελθών, λίαν τεταραγμένος, εἶπεν, ὅτι κατὰ λάθος ἔδωκεν ἰσχυρὰν δόσιν ἐμετικοῦ, διὸ καὶ παρήγγειλε νὰ φέρωσι λεκάνην δι' ἕκαστον ἀσθενῆ. Ἐπὶ τῶν ἑκατὸν ἀσθενῶν οἱ ὀγδοήκοντα κατελήφθησαν ὑπὸ ἐμέτου. Τὸ παράδοξον δ' εἶναι, ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπολειπομένων εἴκοσι τῶν ἀντισταθέντων εἰς τὸν ἔμετον αἱ πλείσται ἦσαν γυναῖκες.

Αἱ Ἀγλικαὶ ἐφημερίδες δημοσιεύουσι τὴν πρώτην ἐν ἐφημερίδι καταχωρηθεῖσαν ἀγγελίαν. Ἡ ἐφημερὶς ἐν ᾗ ἐδημοσιεύθη αὕτη εἶνε ὁ Πολιτικὸς Ἑρμῆς τοῦ Λονδίνου ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1658, πρόκειται δ' ἐν αὐτῇ περὶ τείου, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται, ὡς οὐσία «ἐξαίρετος ἐπιδοκιμασθεῖσα παρὰ πάντων τῶν ἰατρῶν, καλεῖται δὲ Τάϊον ἢ Τέϊον καὶ πωλεῖται ἐν τῷ καφενείῳ «Εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς Σουλτάνας», ἐν Λονδίνῳ.

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Καταστημάτων ΠΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 1888—1788.